

Հաշվետվության նախագիծ

«Հայաստանում կայուն անտառկառավարման չափանիշներ և
ցուցանիշներ»

Ազգային ուսումնական սեմինար

Սեպտեմբերի 13-15-ը, 2017թ.

Երևան, Հայաստան

Կազմակերպվել է ՄԱԿ-Ի ԵՏՀ/ՊԳԿ անտառային տնտեսության և փայտանյութի բաժնի և ՀՀ Գյուղատնտեսության նախարարության «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի ու ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ «Կովկասում և Կենտրոնական Ասիայում կայուն անտառկառավարման հաշվետվողականության համակարգ» ծրագրի շրջանակներում ՄԱԶԾ-ի հետ համագործակցությամբ, որը ֆինանսավորվում է ՄԱԿ-ի Զարգացման հիմնադրամի միջոցով:

Ոչ պաշտոնական թարգմանություն

Սեմինարի վերաբերյալ հաշվետվությունը պատրաստվել է
Ազգային խորհրդատու Արմեն Գևորգյանի կողմից

Հոկտեմբեր, 2017թ.

Բովանդակություն

Հապավումների ցանկ	2
1.1 Հայաստանի անտառային ռեսուրսները.....	5
1.2 Անտառկառավարումը Հայաստանի Հանրապետությունում	6
1.3 Ռազմավարական շրջանակ	6
1.4 Բնապահպանական և սոցիալ-տնտեսական խնդիրներ.....	7
2. Հայստանում կայուն անտառկառավարման Ց&Չ հետ կապված գործընթացների հակիրճ ներկայացում	8
2.1 Անտառային քաղաքականության բացեր.....	9
2.2 Անտառկառավարման պլաննավորում և դրան առնչվող մարտահրավերներ.....	10
2.3 ԿԱԿ ազգային չափանիշների և ցուցանիշների մշակմանն ուղղված նախաձեռնություններ.....	11
2.4 Տարածաշրջանային նախորդ մեկնարկային սեմինարը Երևանում	11
3. Ազգային ուսումնական սեմինար	12
3.1 Սեմինարի 1-ին օր, 13-ը սեպտեմբերի – Նախապատրաստական աշխատանքներ, նպատակներ, ԿԱԿ Ց&Չ նախադրյալներ և իրավիճակի ընդհանուր բնութագիր	13
3.2. Սեմինարի 2-րդ օր, 14-ը սեպտեմբերի – Ց&Չ գործնական հմտությունների զարգացում.....	20
3.3 Սեմինարի 3-րդ օր, 15-ը սեպտեմբերի 2017թ. – Ազգային Ց&Չ մշակում	26
Բոլոր ցուցանիշների անհատական գնահատում.....	26
4. Ամփոփում և հաջորդ քայլեր (սահմանված կարիքներ և գործողություններ, սեմինարի գնահատում, փակման խոսք)	41
Հավելված 1 - մասնակիցների ցանկ	46
Հավելված 2: Սեմինարի օրակարգ, 13 - 15 սեպտեմբերի, 2017թ., Երևան.....	49
Հավելված 3: «Հայանտառ» ՊՈԱԿ (մասնաճյուղեր -անտառտնտեսություններ).....	51

\

Հապավումների ցանկ

ԱԱԾ	Անտառի ազգային ծրագիր
ԱԿՊ	Անտառկառավարման պլաններ
ԱՊՄԿ	«Անտառային պետական մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ
ԲՆ	Բնապահպանության նախարարություն
ԲԲՆԱ	Բարձր բնապահպանական նշանակության անտառներ
ԲՀՊՏ	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ
ԳԱ	Գիտությունների Ակադեմիա
ԳԷՀ	Գլոբալ էկոլոգիական Հիմնադրամ
ՀՀԱՎԾ	Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն
ԿԲԿ	Կենսաբանական բազմազանության մասին կոնվենցիա
Ց&Ձ	Չափանիշներ և ցուցանիշներ
ՊԳԿ	ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպությունը
ՏԻԿ	Տեղական ինքնակառավարում
ՀՀԳՆ	ՀՀ Գյուղատնտեսության նախարարություն
ՀՀԲՆ	ՀՀ Բնապահպանության նախարարություն
ՀՀ ՏԿԶՆ	ՀՀ Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն
ՈԲԱԱ	Ոչ բնափայտային անտառային արտադրանք
ՊՏ-ներ	Պահպանվող տարածքներ
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ԿԱԿ	Կայուն անտառկառավարում
ՊՈԱԿ	Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն
ՄԱԿ-Ի ԵՏՀ	Միավորված ազգերի կազմակերպության եվրոպական տնտեսական հանձնաժողով
ՖՆ	Ֆինանսների նախարարություն

1. Նախաբան

Սույն զեկույցում ներկայացված են ՄԱԿ-ի Եվրոպական տնտեսական հանձնաժողովի/ՊԳԿ-ի, ՄԱԿ-ի Զարգացման հիմնադրամի կողմից «Հայաստանում կայուն անտառկառավարման չափանիշները և ցուցանիշները» խորագրով կազմակերպված ազգային ուսումնական սեմինարի արդյունքները, որը տեղի է ունեցել Երևանում՝ 2017 թվականի սեպտեմբերի 13-15-ը:

Ուսումնական սեմինարն իրականացվել է ՄԱԿ-ի Եվրոպական տնտեսական հանձնաժողովի (ԵՏՀ), ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության (ՊԳԿ) և ՄԱԿ-ի Զարգացման հիմնադրամի (ԶՀ) ծրագրի շրջանակներում: Այն նախագծվել է Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի հինգ երկրների (Հայաստան, Վրաստան, Ղազախստան, Ղրղզստան և Ուզբեկստան) կայուն անտառկառավարման (ԿԱԿ) ազգային չափորոշիչների և ցուցանիշների (Չ&Ց) մշակմանն ուղղված ազգային հզորությունների ամրապնդման նպատակով:

Ծրագրի հիմքում ընկած են կոնկրետ կարիքներին ու առաջնահերթություններին ուղղված գործընթացներն ու փորձագիտական գիտելիքները, որոնք հասանելի են մասնակից երկրներում: Ծրագրի տևողությունը 2016 թ. Հունիսից մինչև 2019 թ. ընկած ժամանակահատվածն է: Ծրագիրը աջակցում է Հայաստանին՝ օժանդակելով շահագրգիռ բազմակողմ մասնակցային ներգրավման գործընթացին և միջազգային ու ազգային փորձագետների մասնակցությամբ հաշվետվողականության համակարգերի զարգացմանը նվիրված սեմինարների անցկացման միջոցով:

Նախաձեռնությանն աջակցում է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության «Հայանտառ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը (ՊՈԱԿ), որն առնչվում է հասարակության լայն զանգվածների հետ, ինչը կարևոր է անտառների վերաբերյալ առավել ընդգրկուն որոշումների կայացման տեսանկյունից:

Սեմինարին մասնակցել են ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության, ՀՀ բնապահպանության նախարարության, ՀՀ Արտակարգ իրավիճակների նախարարության, Պետական վիճակագրական ծառայության, «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի, «Անտառային պետական մոնիտորինգ» ՊՈԱԿ-ի, ուսումնական հաստատությունների, մարզպետարանի, ինչպես նաև ոչ կառավարական կազմակերպությունների 35-ից ավելի փորձագետներ (հավելված 1): Հայաստանում կայուն անտառկառավարման չափորոշիչների և ցուցանիշների հետագա աշխատանքների վերաբերյալ առաջարկությունների քննարկման և ձևակերպման նպատակով Սեմինարին մասնակցել են փորձագետներ Հայաստանից, Էստոնիայից և Վրաստանից:

Ուսումնական սեմինարի նպատակները (Հավելված 2: Սեմինարի օրակարգ) հետևյալներն էին.

- բացահայտել ազգային և միջազգային անտառային հաշվետվողականության կարգավիճակը,
- վերլուծել չափանիշների և ցուցանիշների (Չ&Ց) մշակման կարիքները, օգուտները և ներուժը,

- քննարկել և ընտրել ազգային Չ&Ց նախնական տարբերակները,
- գնահատել գործընթացի պլանավորումը և դրա իրականացման լավագույն մոտեցումը:

Մեմինարն իրականացվել է անգլերեն և հայերեն (թարգմանությամբ) լեզուներով: Այն կազմակերպվել է ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագրի աջակցությամբ: Մասնակից փորձագետները երեք օր աշխատել են՝ ներկայացրել տարբեր զեկուցումներ և կատարել խմբային վարժություններ: Մեմինարը վարել է Վարդան Մելիքյանը:

Մեմինարի մասին մանրամասն տեղեկությունները (ծրագիր, շնորհանդեսներ, մամլո հաղորդագրություն, լուսանկարներ) հասանելի են հետևյալ կայքում՝ <https://www.unece.org/index.php?id=43759#/>:

Ծրագրի մասին լրացուցիչ տեղեկություններ կարելի է ստանալ հետևյալ հղմամբ. <http://www.unece.org/forests/areas-of-work/capacity-building/unda2016-2019.html>:

1.1 Հայաստանի անտառային ռեսուրսները

Անտառներն ունեն կարևոր հակաէրոզիոն, հողապաշտպան, ջրակարգավորիչ և կլիմայակարգավորիչ գործառույթներ: Մինչդեռ այս էկոլոգիական գործառույթները լայնորեն ճանաչված են, Հայաստանում անտառների տնտեսական և սոցիալական գործառույթները թերագնահանահոված են:

ՀՀ պետական անտառային կառույցի՝ «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի տվյալներով, 2010 թ. դրությամբ անտառածածկը կազմել է 345,820 հա, ինչը կազմում է ընդհանուր տարածքի մոտ 11,2% -ը (նույն ցուցանիշը գրանցվել է 1993 թ.-ին):

Հայաստանի անտառային ռեսուրսները խիստ սահմանափակ են, ինչը անտառներն առավել խոցելի է դարձնում գերշահագործման/գերմթերման տեսանկյունից: Հայաստանի լեռնային անտառները կենսական դեր ունեն հազվագյուտ և վտանգված կենդանատեսակների ապրելավայրերի ապահովման գործում:

Անտառային համակեցությունների թիվը անցնում է 200-ից, անտառային տարածքներում հանդիպում են 274 տեսակի ծառեր և թփեր, որոնցից բնական անտառկազմող հիմնական տեսակներն են արևելյան հաճարենին (*Fagus orientalis*), վրացական կաղնին (*Q. iberica*), արևելյան կաղնին (*Q. macranthera*), կովկասյան բոխին (*Carpinus caucasica*) և սոճին (*Pinus Sosnovski*, *Pinus kochiana*): Տարբեր բնական և մարդածին ազդեցությունների հետևանքով կաղնու, հաճարենու և սոճու արժեքավոր անտառային տեսակների բնական վերականգնումը բավարար չէ և դիտարկվում է *Taxus baccata*, *Corylus colurna* և այլ հազվագյուտ ծառատեսակների գերակշռությամբ ծառուտների կտրուկ նվազման միտում. ներկայումս դրանք հանդիպում են կղզյակների և առանձին ծառերի տեսքով:

Ընդունված է, որ երկրի տարածքի մոտ 30 տոկոսն ի սկզբանե պատված է եղել անտառներով: Ներկայումս, Հայաստանում անտառները հավասարաչափ չեն բաշխված. անտառածածկի 62 տոկոսը գտնվում է հյուսիսում և հյուսիս-արևելքում (Լոռիի և

Տավուշի մարզեր), իսկ 36 տոկոսը՝ հարավում (Սյունիքի մարզ), մինչդեռ երկրի կենտրոնական հատվածը գրեթե անտառազուրկ է (2 տոկոս): Բոլոր անտառները հանդիսանում են պետության սեփականությունը:

1.2 Անտառկառավարումը Հայաստանի Հանրապետությունում

ՀՀ պետական անտառները հիմնականում կառավարվում են ՀՀ գյուղատնտեսության և բնապահպանության նախարարությունների կողմից՝ ներառյալ բնության հատուկ պահպանվող անտառային տարածքների /ԲՀՊՏ/ համակարգը, որը հիմնականում ընդգրկում է անտառային լանդշաֆտները և հանրապետության ֆլորայի և ֆաունայի տեսակային կազմի 60-70%-ը: Ներկայումս իրականացվում են տարածքների սահմանների և կարգավիճակի հստակեցման աշխատանքներ համայնքների վարչական սահմաններում գտնվող անտառների մի մասում (նախկին կոլխոզ-սովխոզային անտառներ):

ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը հանդիսանում է անտառների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրման և օգտագործման բնագավառում ՀՀ կառավարության լիազորած պետական կառավարման մարմինը: Անտառային տարածքների շուրջ 75% -ը՝ ներառյալ 27 արգելավայրերից 13-ը կառավարվում են «Հայանտառ»-ի (ՊՈԱԿ) և դրա տարածքային 19 մասնաճյուղերի միջոցով (Հավելված 3: «Հայանտառ» ՊՈԱԿ), որոնք գտնվում են ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության ենթակայության ներքո:

Անտառների պետական վերահսկողությունը վերապահված է ՀՀ Բնապահպանության նախարարությանը, որն իրականացվում է բնապահպանական պետական տեսչության կողմից: Անտառային տարածքների շուրջ 25% - ը՝ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների /«Դիլիջան» և «Սևան» ազգային պարկեր, «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց, Զանգեզուր կենսոլորտային համալիր՝ ներառյալ «Արևիկ» ազգային պարկ և «Շիկահող» պետական արգելոց և 7 պետական արգելավայրեր/ կազմում, կառավարվում են ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի Կենսառեսուրսների կառավարման գործակալության և դրա ենթակայությամբ գործող համապատասխան ՊՈԱԿ - ների միջոցով, որոնք բոլորն էլ գտնվում են ՀՀ բնապահպանության նախարարության ենթակայության ներքո:

1.3 Ռազմավարական շրջանակ

Վերջին շրջանում ՀՀ անտառային ոլորտում մշակվել են մի շարք հիմնարար փաստաթղթեր, ներառյալ՝ Անտառի ազգային քաղաքականության և ռազմավարության փաստաթուղթը /2004 թ./, Անտառի ազգային ծրագիրը /2005թ./, Ապօրինի անտառահատումների հետ կապված խնդիրների լուծմանն աջակցող միջոցառումների գործողությունների ծրագիրը /2005 թ./, Անտառային պետական մոնիտորինգի իրականացման ծրագիրը /2006 թ./ ինչպես նաև մի շարք ենթաօրենսդրական ակտեր և այլ փաստաթղթեր:

Հայաստանի անտառների հետ կապված հիմնական ռազմավարական և իրավական փաստաթղթերը ներառում են հետևյալ փաստաթղթերը.

- ՀՀ անտառի ազգային քաղաքականություն և ռազմավարություն (ընդունվել է 2004թ.);
- ՀՀ անտառի ազգային ծրագիր 2005-2015թթ. համար (ընդունվել է 2005թ.);
- ՀՀ անտառային օրենսգիրք (2005 թ.)՝ մի շարք փոփոխված և/կամ ավելի ուշ ընդունված նորմատիվ իրավական ակտերի հետ միասին;
- Հայաստանի Հանրապետության կենսաբանական բազմազանության պահպանության, օգտագործման և վերարտադրության ռազմավարություն և գործողությունների պետական ծրագիր (2015թ.);
- Հայաստանի Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ռազմավարություն, պահպանության և օգտագործման բնագավառում պետական ծրագիր (2014թ.);
- Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին ՀՀ օրենք (2006), որի վերանայված տարբերակը հաստատման գործընթացում է:

1.4 Բնապահպանական և սոցիալ-տնտեսական խնդիրներ

Հայաստանում անտառները առավել վտանգված էկոհամակարգերի շարքում են: Անտառների գերշահագործման, չկարգավորված անտառահատումների, արածեցման, խոտհունձի, հողազավթումների և այլ պատճառներով դիտվում է արժեքավոր անտառտարածքների կորուստ: Անտառներում տեղի են ունենում տեսակային կազմի և կառուցվածքային փոփոխություններ, ծառուտները կորցնում են բնական վերականգնման ունակությունը և իջնում է դրանց արտադրողականությունը:

Անտառների առանձին զանգվածների ոչնչացման հետևանքով խախտվում է շրջակա միջավայրի էկոլոգիական հավասարակշռությունը: Հատված տեղամասերում և դրանց հարող տարածքներում դիտվում են հողատարման, ձորակառաջացման, սողանքների ակտիվացման, աղբյուրների չորացման և այլ երևույթներ: Ավելացել է էրոզիոն-սելավային պրոցեսների ինտենսիվությունը, որոնք մեծ վնաս են հասցնում համայնքներին և գյուղատնտեսական նշանակության հողատարածքներին: Անտառային էկոհամակարգերի գերշահագործման և արածեցման արդյունքում բարձրարժեք ծառատեսակներին հաճախ փոխարինում են տափաստանամարգագետնային բուսական տիպերը:

Անտառածածկ տարածքների կրճատումը հանգեցնում է բուսական և կենդանական պոպուլյացիաների արեալների մասնատմանը և գենետիկական բազմազանության կորստին, մթնոլորտում ածխաթթու գազի ավելացմանը, նվազում է անտառի մթնոլորտից ածխածնի երկօքսիդի կլանման և կուտակման կարողությունը: Անտառային էկոհամակարգերի անկայունությունը ազդում է գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության, խոտհարքերի ու արոտավայրերի բուսական կազմի բազմազանության վրա:

Սոցիալ-տնտեսական տարբեր պատճառների և փայտանյութի բարձր պահանջարկի հետևանքով անտառհատումները դեռևս գերազանցում են բնափայտի օրինական հատումների ծավալները: Դրան նպաստում են փայտանյութի մատչելիությունը, էներգետիկ ռեսուրսների թանկությունը, բնակչության սոցիալապես անապահով խավերի կարիքներն ու ցածր վճարունակությունը: Փայտանյութը շարունակում է մնալ անտառամերձ տարածքների բնակչության վառելիքի հիմնական աղբյուրը, հստակորեն չեն կանոնակարգվում անտառային խոտաբույսերի և հատապտուղների հավաքը, խոտհունձը և արածեցումը:

Ապօրինի անտառհատումների կանխարգելման խնդրում որոշ դրական ազդեցություն է ունեցել անտառամերձ համայնքների ընտանիքներին տարեկան ՑԽՄ թափուկ բնափայտի անվճար տրամադրման ՀՀ կառավարության որոշումը, սակայն անհրաժեշտ է վերանայել փոխադրամիջոցների տրամադրման, հատատեղերի հեռավորության և գործընթացի կազմակերպման հետ կապված այլ տեխնիկական հարցերը:

2. Հայաստանում կայուն անտառկառավարման Ց&Չ հետ կապված գործընթացների հակիրճ ներկայացում

Վերջին տարիներին Հայաստանում իրականացվել են անտառային ոլորտին առնչվող որոշ գործողություններ, ներառյալ՝ կենսաբազմազանության, ԲԲՆԱ-րի և կլիմայի փոփոխությանն առնչվող խնդիրները, ինչպես նաև անտառկառավարման տեղեկատվական համակարգերի ներդրումը, անտառկառավարման պլանավորման և մոնիտորինգի բարելավումը: Թեպետ այս գործողությունները հանդիսանում են կարևոր մեկնարկային քայլեր, այնուամենայնիվ դրանց իրականացումը անբավարար է:

Վերջին շրջանում մշակվել են ՀՀ անտառային ոլորտին առնչվող մի շարք հիմնարար փաստաթղթեր՝ Անտառի ազգային քաղաքականության և ռազմավարության փաստաթուղթը /2004 թ./, Անտառի ազգային ծրագիրը /2005թ./, Ապօրինի անտառհատումների հետ կապված խնդիրների լուծմանն աջակցող միջոցառումների գործողությունների ծրագիրը /2005 թ./, Անտառային պետական մոնիտորինգի իրականացման ծրագիրը /2006 թ./, ենթաօրենսդրական ակտերի որոշ մասը և այլ փաստաթղթեր:

ՀՀ անտառի ազգային քաղաքականությունը միտված է ապահովելու անտառների և անտառային տարածքների կայուն կառավարումը: ՀՀ անտառի ազգային քաղաքականությունն ամրագրում է, որ անտառները հանդիսանում են ազգային հարստություն և պետք է ծառայեն նաև ապագա սերունդներին՝ ապահովելով անտառների և անտառային տարածքների կայուն կառավարումը:

Անտառի ազգային ծրագրի հիմնական նպատակն է՝ անտառային էկոհամակարգերի պահպանությունը, դեգրադացված անտառային էկոհամակարգերի վերականգնումը, անտառային պաշարների շարունակական և արդյունավետ օգտագործումը և անտառների կայուն կառավարման քաղաքականության իրականացումը: Ծրագրի

կարևոր խնդիրներից են ապօրինի անտառահատումների նվազեցման ու կանխարգելման, դրանց տնտեսական և սոցիալական նախադրյալների վերացման ու շրջակա միջավայրի բարելավման, կառուցվածքային, գիտակրթական և կարողությունների հզորացմանն ուղղված միջոցառումները:

2.1 Անտառային քաղաքականության բացերը

Անտառային ոլորտի պետական քաղաքականությունը հասցեագրված չէ բազմանպատակ անտառօգտագործման և կառավարման էկոհամակարգային մոտեցումների ապահովմանը: Էկոհամակարգերի կողմից տրամադրվող ծառայությունները չեն դիտարկվում որպես տնտեսավարման այլընտրանքային ուղղություններ, չկան դրանց գնահատման կամ տրամադրման, ֆինանսական հոսքերի ստեղծման վերաբերյալ ընդունված և իրականացված ծրագրեր: Անտառային ոլորտի քաղաքականության և օրենսդրական փաստաթղթերում ԷԾ-րի վերաբերյալ դրույթները կամ կանոնակարգող փաստաթղթերը բացակայում են:

Ոլորտի զարգացումները չեն բավարարում միջազգային պահանջները /կոնվենցիաներ և ուղեցույցեր/, մասնավորապես ԿԱԿ չափանիշների կիրարկման, բազմանպատակ անտառօգտագործման, Ազգային օրենսդրության վերանայման, բնական ապրելավայրերի պահպանության նպատակով հողօգտագործման սխեմաների և տարածական պլանավորման գործիքների կիրառման, որոշումների կայացման գործընթացում տեղական բնակչության ընդգրկման և այլ հարցերում (Այիչիի նպատակային խնդիրներ, ԿԲԿ ռազմավարական պլան 2011-2020թթ.):

Թույլ ֆինանսական, մարդկային և տեխնիկական հնարավորությունների արդյունքում ԱԱԾ-ում ուրվագծված մի շարք միջոցառումներ դեռևս չեն իրականացվել: Հայաստանում կայուն անտառկառավարմանն ուղղված գործողությունները պատշաճ կերպով նախաձեռնված չեն, իսկ անտառային էկոհամակարգերի սոցիալ-էկոլոգիական գործառույթները թերագնահատվել են: Անբավարար են նաև կենսաբազմազանության վերաբերյալ հետազոտությունները, Բարձր բնապահպանական նշանակության անտառների ճանաչման, անտառկառավարման պլաններում էկոհամակարգային ծառայությունների և կլիմայի փոփոխության հարցերի ընդգրկման փորձը, ինչպես նաև անտառշինության վերաբերյալ հանրային տեղեկատվությունն ու ԱԿՊ-ների տվյալները:

ՀՀ անտառի ազգային քաղաքականության և ռազմավարության, ինչպես նաև Անտառի ազգային ծրագրի (2005 թ.) ընդունումից ի վեր, անտառների վերաբերյալ ազգային և միջազգային մակարդակներում կատարվել են որոշակի փոփոխություններ և զարգացումներ: Գոյություն ունի առանցքային ազգային շրջանակային փաստաթղթերի վերանայման հստակ անհրաժեշտություն, որը թույլ կտա անտառային ոլորտում հետագա համակարգված գործունեության համար ընդհանուր հիմք ունենալ:

2.2 Անտառկառավարման պլանավորում և մարտահրավերներ

Անտառտնտեսությունների աշխատանքների պլանավորումը սահմանվում է դրանց կառավարման պլաններում, սակայն ոչ բոլոր անտառտնտեսությունների համար կան մշակված անտառկառավարման պլաններ: Կառավարման պլաններում 10 տարվա կտրվածքով սահմանվում են անտառկառավարման միջոցառումներ: Չնայած անտառկառավարման պլանների մեծամասնությունը հաստատվել է 2010թ.-ին և կիրառվելու է մինչև 2020թ.-ը (դրանք մշակվել են 2006-2008թթ.)՝ դրանք պատրաստվել են 2008թ. հավաքագրված տվյալների հիման վրա, որը կրճատել է դրանց կիրառելիության ժամկետը մինչև 2018թ.-ը: «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի 19 մասնաճյուղերից 3 անտառտնտեսություն ընդհանրապես չունեն կառավարման պլաններ (իսկ «Իջևանի անտառտնտեսության» և «Սևքար անտառտնտեսության» մասնաճյուղերի կառավարման պլանների ժամկետը լրացել է 2016 թվականին):

ԿՊ-ները ուղղված չեն բազմանպատակ անտառօգտագործմանը, և ոչ բնափայտային անտառային պաշարների օգտագործումը տեղական բնակչության կողմից ընթանում է տարերայնորեն, դրանց վերաբերյալ ամբողջական հստակ գնահատականներն ու պլանավորված միջոցառումները թույլ են արտահայտված (բացառությամբ անտառային կողմնարդյունքի օգտագործումը):

Մինչև այժմ մշակված ԿՊ-ներում առանձնացված չեն Բարձրաթեք Կենսաբազմազանությամբ /Բարձր բնապահպանական նշանակության անտառներ/ անտառտարածքները, էկոբոսաշրջության և տարածքների գործառնական գոտիավորման վերաբերյալ հատուկ միջոցառումներ մշակված չեն: Չկան պլանավորված ծրագրեր կենդանատեսակների միգրացիայի ապահովման, կենսապաշարների հաշվառման ու օգտագործման ենթակա չափաքանակների որոշման և որսատնտեսությունների կազմակերպման, ինչպես նաև անտառային կողմնարդյունքի կայուն օգտագործման վերաբերյալ:

ԿՊ-ներում սահմանված չեն էկոհամակարգերի ամբողջականության և էկոլոգիական գործընթացների ապահովման ինտեգրված միջոցառումները և էկոհամակարգային ծառայությունները, չեն ներկայացվում բնական պաշարների /ոչ բնափայտային/ և կենսաբազմազանության օգտագործման հստակ չափաքանակները: Անբավարար մակարդակի վրա են կենսաբազմազանության մոնիտորինգի և անտառագիտական հատուկ ուսումնասիրությունները: Չկան բավարար տվյալներ անտառների հաշվառման, ընթացիկ փոփոխությունների, հիվանդությունների և վնասատուների, հրդեհների կառավարման, կլիմայի փոփոխության հնարավոր ազդեցությունների և այլ դիտարկումների վերաբերյալ:

Համակարգված չէ պետական և ոչ պետական դերակատարների և բնակչության համագործակցությունը: Անբավարար են ներկայացված ԱԿՊ տվյալները՝ պլանավորման և որոշումների կայացման գործընթացներին աջակցելու նպատակով:

2.3 ԿԱԿ ազգային չափանիշների և ցուցանիշների մշակմանն ուղղված նախաձեռնություններ

Մեծ թվով երկրներ արդեն իսկ մշակել և սկսել են կիրառել կայուն անտառկառավարման համար ազգային չափորոշիչներ և ցուցանիշներ: Հայաստանը նույնպես մշակում է սեփական չափորոշիչները և ցուցանիշները: Վերջին տարիներին Հայաստանում իրականացվել են կենսաբազմազանության, Բարձր բնապահպանական նշանակության անտառների, Էկոհամակարգային ծառայությունների և կլիմայի փոփոխության հարցերին, ինչպես նաև անտառկառավարման տեղեկատվական համակարգերի ներդրմանը, անտառկառավարման պլանավորմանը և անտառային մոնիտորինգի կատարելագործմանն ուղղված որոշ աշխատանքներ:

Ներկայումս «Հողերի և անտառի կայուն կառավարման ներդրումը հյուսիս-արևելյան Հայաստանի լեռնային լանդշաֆտներում» ՄԱԶԾ-ԳԷՀ ծրագրի շրջանակներում իրականացվում է Լոռու և Տավուշի մարզերի 10 անտառտնտեսությունների անտառկառավարման պլանների վերանայման աշխատանքներ: Ի թիվս այլոց, այս աշխատանքում կարևորվում են կենսաբազմազանության խնդիրները և Բարձր բնապահպանական նշանակության անտառները:

Գերմանական միջազգային համագործակցություն ընկերության (ԳՄՀԸ) Կենսաբազմազանության Ինտեգրված Կառավարում (ԿԻԿ) ծրագրի գործունեությունն ուղղված է կայուն կառավարման նպատակով կենսաբազմազանության ինտեգրված կառավարումը ազգային քաղաքականության/ ռազմավարության մեջ և գործնականում կիրառելուն: ԿԻԿ ցուցանիշներից մեկը Հայաստանի փորձնական անտառտնտեսություններում ԿԱԿ ազգային սկզբունքների վրա հիմնված կայուն կառավարումն է:

2.4 Տարածաշրջանային նախորդ մեկնարկային սեմինարը Երևանում

(«Կովկասում և Կենտրոնական Ասիայում կայուն անտառկառավարման չափանիշները և ցուցանիշները», Երևան, Հայաստան, 2016 թվականի նոյեմբերի 15-18-ը)

Սեմինարի մասնակիցները կարևորել են այն փաստը, որ անտառները Հայաստանում առավել վտանգված էկոհամակարգերից են, իսկ դեգրադացիայի տեմպերը հետզհետե արագանում են: Կայուն անտառկառավարումը Հայաստանի կողմից ստանձնած հանձնառությունների շարքում է և եռօրյա սեմինարն օգնել է անդրադառնալ այդ խնդիրներին:

Երևանում տեղի ունեցած տարածաշրջանային մեկնարկային սեմինարի ընթացքում բացահայտվեցել են Հայաստանում առկա հետևյալ հիմնական բացերն ու մարտահրավերները.

Հայաստանում անտառի գույքագրումը թերի է և վերջին անգամ կատարվել է 1993 թ.-ին /բացահայտվել է Հայաստանի վերաբերյալ վերլուծության առաջադրանքի արդյունքում/:

Նշվել է նաև, որ անտառային մասնավոր հատվածի վերաբերյալ վիճակագրական տվյալները կարող են պակաս ճշգրիտ լինել պետական անտառային կառույցների համեմատությամբ: Անտառային տարածքները կառավարվում են երկու պետական մարմինների՝ գյուղատնտեսության և բնապահպանության նախարարությունների կողմից:

Օրենսդրության գործնական կիրարկումը չի ապահովված ապօրինի անտառահատումների մասով: Քանի որ սահմանվել են Հայաստանում կայուն անտառկառավարման կարևորագույն բացերը և հաջողությամբ ամրագրվել են ապագա նպատակներն ու խոչընդոտները, ենթադրվել է, որ երկիրը ծրագրի 3 տարիների ընթացքում առաջընթաց գրանցելու մեծ ներուժ ունի:

<p>Հայաստան</p> <p>Անտառայի տարաք: 332.001 հա</p> <p>Պաշար: 40.67 (մլն մ³)</p>	<p><u>Անտառկառավարման ներկա իրավիճակ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Փայտանյութի մթերումից և վաճառքից եկամուտի ստացում • Որս • 100% պետական սեփականություն <p><u>Անտառկառավարման ապագա իրավիճակ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Փայտանյութի մթերումից և վաճառքից եկամուտների բարձրացում, ինչպես նաև ոչ բնապայտային արտադրանքի և էկոտուրիզմի մարքեթինգ • Կենսաբազմազանության և պաշտպանված անտառային տարածքների ավելացում • CO2 կլանման մակարդակի բարձրացում • Անտառի մոնիտորինգի և վերապատրաստման խթանում • Բարձր մակարդակի կրթության ապահովում անտառտնտեսության աշխատակիցների համար • Անտառում սահիտարական աշխատանքների իրականացում <p><u>Խոչընդոտներ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Կլիմայի փոփոխություն, անտառի առողջություն • Գործողությունների իրականացման համար անհրաժեշտ անտառային մոնիտորինգի բացակայություն • Ֆինանսավորման բացակայություն, բյուրոկրատիա • Հատման լիցենզիաներ, ապօրինի ծառահատում
---	--

3. Ազգային ուսումնական սեմինար

Հաջորդ գլուխներում կներկայացվեն «Կովկասում և Կենտրոնական Ասիայում կայուն անտառկառավարման չափանիշները և ցուցանիշները» թեմայի վերաբերյալ ներկայացված զեկույցները, աշխատանքային խմբերի կողմից կատարված վարժությունները, ինչպես նաև ազգային ուսումնական սեմինարի արդյունքները (<https://www.ՄԱԿ-ի ԵՏՀ.org/index.php?id=45759#/>):

3.1. Սեմինարի 1-ին օր, 13-ը սեպտեմբերի – Նախապատրաստական աշխատանքներ, նպատակներ, ԿԱԿ Ց&Չ նախադրյալներ և իրավիճակի ընդհանուր բնութագիր

Հյուրընկալող երկրի և ՄԱԿ-ի ԵՏՀ / ՊԳԿ ներկայացուցիչների ողջույնի և բացման խոսք Հանդիպման առավոտյան նիստի ընթացքում բացման խոսքը ներկայացրեցին հյուրընկալող երկրի ներկայացուցիչ Ռուբեն Պետրոսյանը և ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ ներկայացուցիչ Ալիսյա Կասպրզակը, որին հաջորդեց ՄԱԿի ԵՏՀ/ ՊԳԿ ներկայացուցիչ Թերեզա Լոեֆֆերը՝ ծրագրի հակրիճ ներկայացմամբ: Նրա կողմից ներկայացվեց ծրագիրը, ժամանակացույցը, բյուջեն, Ց&Չ գործընթացների օրինակներ, ազգային Ց&Չ մշակման համար նյութեր և այլն:

Մասնակիցների ներկայացում, սեմինարի նպատակներ, բացահայտված կարիքների գնահատում և կանոններ ու նորմեր: Վերապատրաստման ուղեցույցների ներկայացում (զեկուցում՝ Վարդան Մելիքյան)

Վարդան Մելիքյանն (սեմինարի համակարգող/մոդերատոր) իր զեկուցման շրջանակներում ներկայացրեց սեմինարի ընդհանուր և կոնկրետ նպատակները, մեթոդաբանությունը և ընդհանուր կանոնները: Նա առաջարկեց մասնակիցների ներկայացման մեթոդ (երկու հոգի միմյանց ներկայացնեն), ինչպես նաև ուսումնական սեմինարի կանոնները, նորմերը և ուղեցույցները: Նրա կողմից տրամադրվեցին Հայաստանում 2016թ. նոյեմբերին տեղի ունեցած տարածաշրջանային սեմինարից քաղված հիմնական դասերն ու դրա շրջանակներում ներկայացված առաջարկությունները, ինչպես նաև Հայաստանում ազգային մակարդակի Ց&Չ մշակման գործընթացի ծրագիրը (տես գլուխ 2.4): Ձեկուցման ավարտից հետո իրականացվեց Հայաստանում կայուն անտառկառավարման կարիքների և առաջնահերթությունների գնահատում:

ԿԱԿ նախադրյալների, սահմանումների, նպատակի, գործընթացների, օգուտների և մարտահրավերների ներկայացում (զեկուցում՝ Մատի Վալգեպեա)

Էստոնիայի շրջակա միջավայրի նախարարության ներկայացուցիչ պրն. Մատի Վալգեպեան ներկայացրեց Էստոնիայում կայուն անտառկառավարման Ց&Չ պատմական և ներկա նախադրյալները, հիմքերը, սահմանումները, նպատակը, գործընթացները, օգուտներն ու մարտահրավերները: Նա նաև ներկայացրեց որակական և քանակական ցուցանիշների փոխլրացումը, դրանց առանձնահատկությունները և ստուգման միջոցները, տվյալների հոսքի բուրգը, ինչպես նաև Ց&Չ օրինակներ: Կարևորվեց, որ լավագույն ցուցանիշները պետք է լինեն Կոնկրետ, Չափելի, Մատչելի, Իրատեսական և Ժամկետային (SMART):

Հայաստանի անտառային ոլորտի, անտառային տեղեկատվական համակարգերի, տվյալների մատչելիության և բացերի ներակայացում (զեկուցում՝ Ռուբեն Պետրոսյան)

Ծրագրի հայաստանյան համակարգող, պրն. Ռուբեն Պետրոսյանը (գլխավոր անտառապետ, ՀՀ Գյուղատնտեսության նախարարության «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի առաջին փոխտնօրեն) ներկայացրեց Հայաստանի անտառային ոլորտի ներկա վիճակը, ֆինանսավորման և անտառվերականգնման դինամիկան, ինչպես նաև անտառային տվյալները, տեղեկատվության հասանելիությունը և ոլորտի բացերը: Նշվեց, որ

ներկայումս անտառային ոլորտում տեղի են ունենում ինստիտուցիոնալ զարգացումներ և բարեփոխումներ, որոնք նպատակ ունեն բարձրացնել Հայաստանի կարգավիճակը: Տեղեկատվության մատչելիության առնչությամբ նշվեց, որ GIZ - ն աջակցում է անտառների կառավարման ազգային տեղեկատվական համակարգի ստեղծմանը, որը ներկայումս գտնվում է զարգացման փուլում: Ռ.Պետրոսյանը կարևորեց նաև Հայաստանում ԿԱԿ ազգային չափորոշիչների և ցուցանիշների հնարավոր օգուտները, ինչպես նաև խոսեց վերջին ժամանակներում տեղի ունեցած անտառային հրդեհների մասին՝ նշելով, որ 2017 թվականին ավելի շատ անտառ է այրվել, քան նախորդ տասը տարիների ընթացքում միասին վերցրած: Նա առաջարկեց ստեղծել հակահրդեհային խմբեր, ինչպես նաև ներկայացրեց ԱԿ պլանավորման և անտառվերականգնման աշխատանքների կատարելագործման հետագա քայլերը:

Վրաստանում ԿԱԿ Ց&Չ մշակման և կիրառման փորձ (զեկուցում՝ Գիզիա Ալեքսիձե)

Վրաստանում ծրագրի ազգային համակարգող Գիզիա Ալեքսիձեն ներկայացրեց կայուն անտառկառավարման գործիքների ու ցուցանիշների կիրառման իրենց փորձը: Նա ներկայացրեց Վրաստանի ազգային անտառային հայեցակարգի նպատակները և առաջնահերթությունները և «անտառային մոնիտորինգի գլոբալ ցանցի» (GFW) համակարգի և ԱՀՕՏՈԿՊ (Անտառին և հողօգտագործման վերաբերյալ տեղեկատվության և որոշումների կայացման աջակցություն էլեկտրոնային պորտալ/Ատլաս) ինստիտուցիոնալ կարգավորման միջոցով կայուն անտառկառավարման Ց&Չ կիրառման պլանավորման ու ներկայացման հաջորդ քայլերը:

Հայաստանի անտառային ոլորտի խնդիրներ և կայուն անտառկառավարման հայեցակարգ (զեկուցում՝ Գագիկ Ամիրյան)

Գագիկ Ամիրյանը («Հայկական կանաչ խաչ» բնապահպանական հասարակական կազմակերպության տնօրեն) ներկայացրեց Հայաստանի անտառային ոլորտի հիմնական խնդիրները՝ կարևորելով անտառային տարածքների կրճատումը և բնորոշ լանդշաֆտների կորուստը, տեսակների քանակի և դրանց պաշարների կրճատումը, անտառների կողմից ածխածնի կլանման և պաշտպանիչ ֆունկցիայի կրճատումը և այլն:

Առանձնահատուկ շեշտադրվեց արագաճ անտառային տնկարկների խնդիրը, որը թույլ կտա համատեղել կենսաբազմազանության պահպանության և սոցիալ-տնտեսական կարիքների ապահովման խնդիրները՝ սոցիալական և տնտեսական զարգացման և բնապահպանական կայունության համադրությամբ անտառագիտական տեսանկյունից տարածքների մասնագիտացված կառավարման միջոցով: Առաջարկվեց ստեղծել մոդելային անտառներ և սերմնային տնկարկներ, որոնք իրենցից ներկայացնում են գիտական հետազոտությունների կազմակերպման, ինչպես նաև անտառկառավարման համակարգի բարելավմանն ուղղված ունիվերսալ պոլիգոններ:

Էստոնիայում ազգային Ց&Չ մշակման փորձի ուսումնասիրություն (զեկուցում՝ Մատի Վալգեպեա)

Էստոնիայի ներկայացուցիչ պրն Մատի Վալգեպեան (Տվյալների կառավարման անտառային վիճակագրության բաժնի առաջատար մասնագետ) ներկայացրեց Էստոնիայում կայուն անտառկառավարման Ց&Չ գործընթացները և արդյունքները,

քաղված դասերը և առաջարկությունները: Նա նշեց, որ Էստոնիան մշակել է անտառների կառավարման համար մի շարք ուղենիշներ և ցուցանիշներ, որոնք կարող են օրինակ ծառայել Հայաստանի համար՝ ըստ կիրառելիության համաձայնեցնելով դրանք Հայաստանի պահանջներին: Էստոնիայում կայուն անտառկառավարման Ց&Չ գործընթացի հիմնական նպատակն է եղել միջազգային գործընթացներին որպես անկախ պետություն Էստոնիայի (վերա) ինտեգրումը: Միաժամանակ առկա բացթողումները լրացնելու նպատակով Էստոնիայում կարևոր որոշումներ են կայացվել: Էստոնիայում չկա պաշտոնապես հաստատված ազգային Ց&Չ փաթեթ և որպես հաշվետվողականության ու միջազգային հաղորդակցության հիմնական շրջանակ է ծառայել կայուն անտառկառավարման համաեվրոպական Ց&Չ: Էստոնիայում ամենաշատ քննարկվող 2 ցուցանիշները հետևյալներն են՝ խստորեն պահպանվող անտառների նվազագույն օգտագործում և կայուն անտառահատումների առավելագույն մակարդակ: Ջեկուցման շրջանակներում ներկայացվեցին մարտահրավերները, քաղված դասերն ու առաջարկությունները:

Վարժություններ – Հայաստանում կայուն անտառկառավարման Ց&Չ մշակման նպատակով համապատասխան փաստաթղթերի բացահայտում

Ջեկուցման ավարտից հետո կատարվել է Հայաստանում անտառների կայուն կառավարման կարիքների և առաջնահերթությունների գնահատման վարժություն (Աղյուսակ 1):

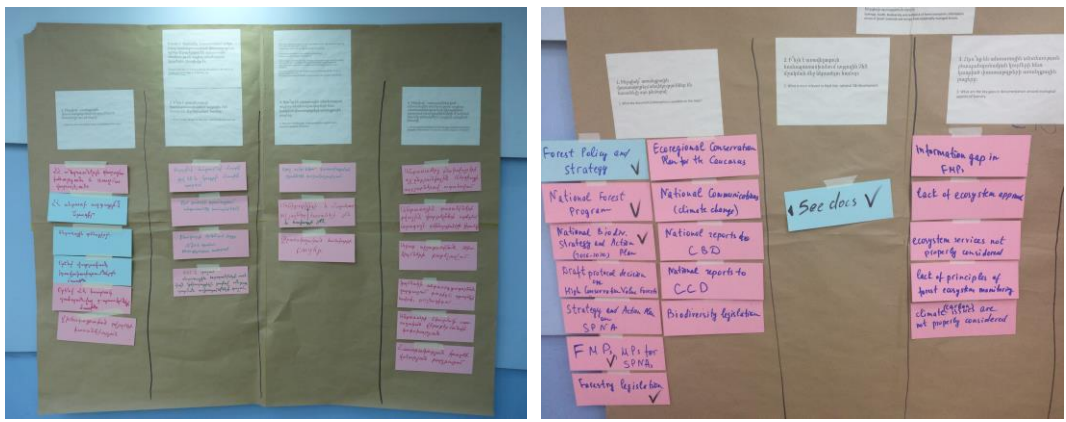
Խմբային վարժություն 1: Հայաստանի անտառային ոլորտում **սոցիալ-տնտեսական ասպեկտների** վերաբերյալ առկա համապատասխան փաստաթղթերի բացահայտում (հիմնական փաստաթղթեր, առավել համապատասխան փաստաթղթեր, փաստաթղթերում առկա հիմնական բացթողումներ և այդ բացթողումները լրացնելու առաջարկություններ): Խմբի (անդամներ՝ Ինգա Ջարաֆյան, Նաիրա Մանդայան, Ոսկեհատ Գրիգորյան, Արուսյակ Սիրադեղյան, Ադավնի Հարությունյան) առաջարկությունները հիմնականում վերաբերում էին անտառային ոլորտի հիմնախնդիրներին, այլ ոչ թե փաստաթղթերի կամ տվյալների հասանելիության պակասին: Առաջարկությունները հիմնականում ուղղված էին վառելանյութի սպառման նվազեցմանը ու էներգիայի այլընտրանքային աղբյուրների ավելացմանը, անտառային հրդեհների վաղ ահազանգման համակարգի բարելավմանը, էկոտուրիզմի զարգացմանը (թռչունների, վայրի կենդանիների դիտում և այլն), իրազեկության բարձրացմանը, ԲԲՆԱ-ին և այլն:

Խմբային վարժություն 2: Հայաստանի անտառային ոլորտում **էկոլոգիական ասպեկտների**՝ անտառածածկ մակերես, առողջություն, կենսաբազմազանություն, կայունություն և այլն վերաբերյալ առկա համապատասխան փաստաթղթերի բացահայտում (հիմնական փաստաթղթեր, առավել համապատասխան փաստաթղթեր, փաստաթղթերում առկա հիմնական բացթողումներ և այդ բացթողումները լրացնելու առաջարկություններ):

Խմբի (անդամներ՝ Սիրանուշ Գալստյան, Կարեն Աղաբաբյան, Հովիկ Մայադյան, Վլադիկ Մարտիրոսյան, Արթուր Գևորգյան, Նազելի Վարդանյան) կողմից թվարկվեցին անտառի

հետ առնչվող հիմնական ռազմավարական և իրավական փաստաթղթերը (Անտառի ազգային քաղաքականությունը ու ծրագիրը, անտառային օրենսգիրքը, ԿԱՌԳԾ և ԿՊ-ները), ինչպես նաև կարևորվեց այն փաստը, որ բացակայում է էկոհամակարգային մոտեցումը, կլիմայի փոփոխությունը և ածխածնի շրջափուլը, էկոհամակարգային ծառայությունները, անտառների դեգրադացիան ու անապատացման տեմպերը հաշվի չեն առնվում: Առաջարկությունները հիմնականում ուղղված էին անտառային տեղեկատվական համակարգի (NFMIS), անտառային կադաստրի, ԱԿՊ-ների և Անտառի ազգային քաղաքականության և ծրագրի, ՊՏ-ների կառավարման պլանների և կենսաբազմազանության գույքագրման բացթողումների բարելավմանը, որոնք առավելագույնս համապատասխանում են ազգային Ց&Չ-ների զարգացմանը:

Վարժություն 1: Մոցիալ-տնտեսական **Վարժություն 2:** Էկոլոգիական
ասպեկտներ

Խմբային վարժություն 3: Հայաստանի անտառային ոլորտում կառավարման ասպեկտների վերաբերյալ առկա համապատասխան փաստաթղթերի բացահայտում (հիմնական փաստաթղթեր, առավել համապատասխան փաստաթղթեր, թաստաթղթերում առկա հիմնական բացթողումներ և այդ բացթողումները լրացնելու առաջարկություններ): Խմբի (անդամներ՝ Արամ Գաբրիելյանը, Մերգե Հայրապետյանը, Արթուր Ալավերդյանը, Սամվել Գևորգյանը, Արմեն Ասրյանը) կողմից մատնանշվեցին օրենսդրական հակասությունների և ոլորտի թույլ համակարգման խնդիրները: Առաջարկությունները հիմնականում ուղղված էին անտառային մոնիտորինգի, տվյալների վերլուծության բարելավմանը և օրենսդրության վերանայմանը:

Աղյուսակ 1. Խմբային աշխատանքների արդյունքներ. Հայաստանում կայուն անտառակառավարման Ց&Չ մշակման համար համապատասխան փաստաթղթերի բացահայտում

Հարցեր	Խումբ 1 Անտառային սեկտորի սոցիալ-տնտեսական ասպեկտներ	Խումբ 2 Անտառային սեկտորի էկոլոգիական ասպեկտներ	Խումբ 3 Անտառային սեկտորի Կառավարման ասպեկտներ
<p>1. Ինչ հիմնական փաստաթղթեր/տեղեկատվություն է հասանելի այս թեմայի վերաբերյալ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀ անտառային քաղաքականություն և ռազմավարություն, - ՀՀ անտառի ազգային ծրագիր, - ՀՀ անտառային օրենսգիրք - Վարչական իրավախախտումների մասին օրենքը - Հատուկ պահպանվող տարածքների մասին օրենք - Վիճակագրական տվյալների առկայություն 	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀ անտառային քաղաքականություն և ռազմավարություն, - ՀՀ անտառի ազգային ծրագիր, - Կենսաբազմազանության ազգային ռազմավարության և գործողությունների ազգային ծրագիր (2016-2020թթ.) - Անտառակառավարման պլաններ և ՊՏ- ների ԿՊ-ներ - Անտառային օրենսդրություն - Բարձր բնապահպանական նշանակության անտառների վերաբերյալ արձանագրային որոշում - ՊՏ-ների վերաբերյալ ռազմավարություն և գործողությունների ծրագիր - Կովկասի էկոտարածաշրջանային պահպանության ծրագիր - Կլիմայի փոփոխության ազգային հաղորդագրություն - ԿԲԿ ազգային հաշվետվություն 	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀՍահմանադրություն, - ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք - ՀՀ անտառային օրենսգիրք - ՀՀ հողային օրենսգիրք - ՀՀ ջրային օրենսգիրք - ՀՀ մթնոլորտային օդի պահպանության օրենք

2. Ազգային Ց&Չ մշակման համար, որոնք են կարևորագույն ներդրումները	<ul style="list-style-type: none"> - Ապօրինի ծառահատումների դեմ պայքարի ծրագիր - Անտառամերձ համայքների բնակիչներին տարեկան Ցխմ բնափայտի անվճար տրամադրման ՀՀ կառավարության որոշում - Բնափայտի մթերման ընթացակարգի մասին ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրաման - ՀՀ կառավարության 1045-Ն որոշում 	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀ անտառային քաղաքականություն և ռազմավարություն, - ՀՀ անտառի ազգային ծրագիր, - Կենսաբազմազանության ազգային ռազմավարության և գործողությունների ազգային ծրագիր - ԱԿՊ - Անտառային օրենսդրություն 	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀ անտառային օրենսգիրք - Ֆլորայի մասին օրենքը - Ֆաունայի մասին օրենք - Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին օրենք - Հողային օրենսգիրք
3. Որոնք են փաստաթղթերի հիմնական թերությունները	<ul style="list-style-type: none"> - Որոշ անտառտնտեսությունների անտառկառավարման պլանների բացակայություն - Տվյալների անհասանելիություն - Թերի վերահսկողության համակարգ 	<ul style="list-style-type: none"> - ԱԿՊ-ում տեղեկատվական բացեր - Էկոհամակարգի մոտեցման բացակայություն - Անտառային էկոհամակարգերի մոնիթորինգի սկզբունքների բացակայություն - Կլիմայի (ածխածնի) հետ կապված խնդիրներ - Անտառահատման ցուցանիշներ - Անտառի դեգրադացիայի միտումներ - Կենսաբազմազանության ազգային մոնիտորինգի համակարգի բացակայություն - Անավարտ և թերի օգտագործվող անտառային տեղեկատվական համակարգ 	<ul style="list-style-type: none"> - Օրենսդրական հակասություններ - Ոլորտի թույլ համակարգում

<p>4. Ինչ առաջարկություններ են անհրաժեշտ համապատասխան տեղեկատվական բացերի լրացման համար</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Վառելափայտի սպառման նվազեցում և այլընտրանքային էներգիայի աղբյուրների ավելացում - Թվային քարտեզների ստեղծում՝ օգտագործելով նորարարական տեխնոլոգիաներ - Անտառային հրդեհների վաղ ահազանգման համակարգի բարելավում - ՈԲԱԱ- ի օգտագործումը - Էկոտուրիզմի զարգացում (թռչունների, վայրի կենդանիների դիտում և այլն) - Իրազեկման բարձրացում 	<ul style="list-style-type: none"> - Բարելավել անտառային տեղեկատվական համակարգի բացերը - Անտառային կադաստր - ԿՊ-ների, ազգային անտառային քաղաքականության և ծրագրի մշակում, - Կենսաբազմազանության գույքագրում 	<ul style="list-style-type: none"> - Անտառային մոնիտորինգի կատարելագործում - Օրենսդրության վերանայում - Տվյալների վերլուծություն
--	--	---	---

3.2. Մեմինարի 2-րդ օր, 14-ը սեպտեմբերի – Ց&Չ գործնական հմտությունների զարգացում

1-ին օրվա նյութերի ամփոփում (Հովիկ Սայադյան)

Ամփոփիչ զեկույցի շրջանակներում կատարվեց 1-ին օրվա ընթացքում Էստոնիայի, Վրաստանի ու Հայաստանի (Նան ՀԿ կողմից ներկայացված զեկուցման) ներկայացուցիչների կողմից ներկայացված զեկուցումների գնահատում: Գնահատման չափորոշիչներն էին՝ Ց&Չ ազգային համատեքստի համապատասխանությունը գործընթացի քայլերին և մեթոդներին, կարևորագույն արդյունքներին ու սահմանափակումներին/բացթողումներին: Բոլոր չորս զեկուցումները բարձր գնահատական ստացան գնահատման թիմի անդամների կողմից: Իրենց մեկնաբանություններում ժյուրիի անդամները (Վլադիկ Մարտիրոսյան, Նաիրա Մանդալյան, Արթուր Ալավերդյան) կարևորեցին անտառային ոլորտի պատասխանատու մարմինների կարգավիճակի վերանայման, անտառային գույքագրման և գիտական հետազոտությունների, էկոլոգիական ասպեկտների, տնկարանների ընդլայնման, վնասատուների և հրդեհների կառավարման, բնական և կոճղաշիվային վերականգնմանն աջակցելու և արագաճ անտառային տնկարկների հիմնման կարևորությունը և այլն: Հաշվի է առնվել նաև անտառի մոնիտորինգի գլոբալ ցանցի (Global Forest Watch) Վրաստանի փորձը:

Խմբային վարժությունների ամփոփագիրը ներկայացված է նաև Աղյուսակ 1-ում:

Ց&Չ զարգացման գործընթացների սկզբունքներն ու պրակտիկան

(զեկույց՝ Վարդան Մելիքյան)

Հիմնական ներկայացված թեմաներն էին՝ մասնակցային մոտեցումը (սուբյեկտիվ և հուզական) ընդդեմ տեխնիկական մոտեցման (հստակ, գիտելիքի վրա հիմնված), բազմաշահառու գործընթացները (սեփականության զգացողության և վստահության ստեղծում, թափանցիկության և հաշվետվողականության, վերջնական արտադրանքի ընդունման ապահովում և այլն), խորհրդակցությունների չեզոք վարումը (որը չի դեկավարում քննարկումները) և այլն:

Ազգային առաջնահերթությունների բացահայտման նպատակով շահագրգիռ կողմերի ներգրավման «Ներքևից վերև» մեթոդի դերը

Անտառային ոլորտի առաջնայնությունների սահմանման նպատակով սեմինարի այս հատվածը նպատակաուղղված էր անտառային ոլորտի տարբեր շահագրգիռ կողմերի վերաբերյալ կատարված վերլուծությունների բացահայտմանն ու դրանց համախմբմանը: Մեմինարի վարողը ներկայացրեց բազմաշահառու խմբերի կողմից տարբեր վարժությունների (խմբային աշխատանքների) միջոցով մշակված մի շարք առաջնահերթ ցուցանիշների կարևորությունը: Տարբեր թեմաներով աշխատելու նպատակով մասնակիցները բաժանվեցին չորս խմբերի, որոնք ուղղված էին տարբեր շահագրգիռ խմբերի տեսանկյունից առաջնային ցուցանիշների բացահայտմանը: Ցուցանիշների ընտրության «Ներքևից վերև» մեթոդը նպատակ ունի ներգրավել բոլոր շահագրգիռ

կողմերին, իսկ ցուցանիշները բխում են ազգային գերակայություններից, լավ ձևակերպված, հստակ և չափելի են (ցուցանիշները՝ ներքևից վերև):

Խմբային վարժություն 1: Շահառուների բացահայտում և քարտեզագրում (Ռուբեն Պետրոսյան, Անդրանիկ Ղուլիջանյան, Արմեն Գեորգյան, Միրանուշ Գալստյան)

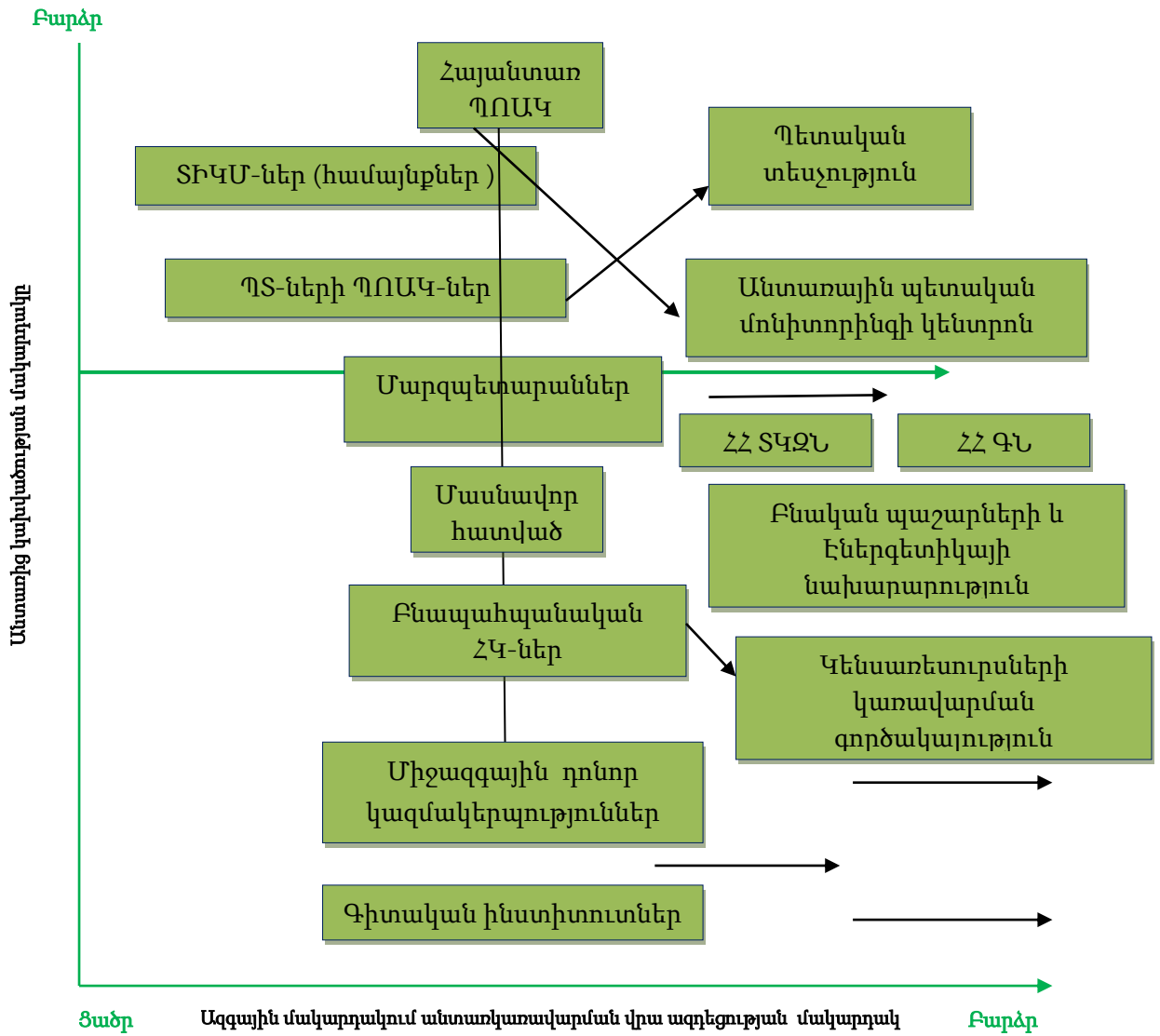
Խմբի նպատակը Հայաստանի համար կայուն անտառկառավարման ազգային Ց&Չ մշակման գործընթացի համապատասխան շահագրգիռ կողմերի բացահայտումը, անտառային ռեսուրսներից նրանց կախվածության ցուցադրումը և անտառկառավարման ու որոշումների կայացման վրա նրանց ազդեցության չափի ուրվագծումն է:

Վեր հանված կարևոր խնդիրներն ընդգրկում են հետևյալը.

1. Շահագրգիռ կողմերի սահմանում և դասակարգում, որի համար մշակված չափորոշիչները կարող են օգտակար լինել
2. Շահագրգիռ կողմերի հիմնական խմբերի բևեռացում, ինչը նշանակում է, որ անտառային ռեսուրսներից կախված մարդիկ չեն կարող մասնակցել որոշումների կայացման գործընթացին, իսկ նրանք ովքեր կարող են՝ անմիջապես կախված չեն անտառային ռեսուրսներից
3. Խմբերը բացահայտեցին շահագրգիռ կողմերի ներգրավման մեթոդները:

Խումբը ներկայացրեց բոլոր համապատասխան շահագրգիռ կողմերին (պետական և մասնավոր հատված, տեղական և տարածքային իշխանություններ, հասարակական և գիտական կազմակերպություններ)՝ ըստ անտառային ռեսուրսներից կախվածության և որոշումների կայացման վրա ազդեցության մակարդակի: 1-ին խմբի վերլուծությունը ցույց տվեց, որ անտառից անմիջական կախվածությամբ շահագրգիռ կողմերը չունեն որոշումների ընդունման լծակներ, իսկ որոշումների կայացման բարձր մակարդակ ունեցողները անտառներից քիչ կախվածություն ունեն: Առաջարկությունները ուղղված էին անտառային ռեսուրսներից կախվածության նվազեցմանը և որոշումների կայացման գործընթացում տեղական ու տարածաշրջանային իշխանությունների, ՀԿ-ների և գիտական կազմակերպությունների դերի մեծացմանը: Շահագրգիռ կողմերի ներգրավման համար առաջարկվել են տարբեր մեթոդներ, ինչպիսիք են՝ հասարակական լսումները, հանդիպումները, սեմինարները, տեղեկացվածության բարձրացումը և մեղիա տուրերը, բրոշյուրների և տեսանյութերի տարածումը և այլն:

Խումբը նշեց կրթության, տվյալների փոխանակման մեխանիզմների բարելավման և անտառային քարտեզագրման ստանդարտների, ԱԿՊ- ների թարմացման կարևորությունը:

Խմբային վարժություն 2. Անտառից կախված համայնքներ (Վլադիկ Մարտիրոսյան, Էվելին Կամբեր, Արուսյակ Միրադեղյան, Մերի Սահակյան)

Երկրորդ խմբի առաջադրանքը համայնքների խնդիրների, դրանց հետևանքների և լուծումների բացահայտումը և համապատասխան ցուցանիշների հայտնաբերումն էր:

2-րդ խումբը նշեց համայնքների կարողությունների պակասը (աղքատության, գիտելիքի բացակայության, անտառների կարգավիճակ) և բնակչության համար կազմակերպված վերապատրաստման դասընթացների, ոչ բնափայտային արտադրատեսակների օգտագործման, անտառների կառավարման ոլորտում ներգրավված համայնքների քանակի, աղքատության կրճատման, անտառտնտեսության միջին մասնագիտական կրթության խթանումը, անտառների կառավարման պլանների կարևորությունը և այլն: Որպես ցուցանիշներ խումբն առաջարկեց համայնքների սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի բարելավումը, աղքատության կրճատումը, ՌԲԱԱ-ի կայուն օգտագործումը և անտառկառավարման, անտառների կառավարման պլանների մշակման ու վերապատրաստման ոլորտներում ներգրավված համայնքների քանակի ավելացումը:

Ընդգծվեց համայնքների դերի կարևորությունը և կարողությունների պակասը (տնտեսական և աղքատության): Հնարավոր լուծումը հանդիսանում է վառելիքի այլընտրանքային աղբյուրների, էկոտուրիզմի զարգացման և մեկնարկային նախաձեռնությունների խթանումը:

Քննարկված թեմաներն ու մեկնաբանությունները հետևյալն էին.

- ա. Միգրացիա (կարող է լինել ցուցանիշ)
- բ. Անտառկառավարման պլաններ (լավ է)
- գ. Աղքատության կրճատում (պարզ չէ)
- դ. Ներգրավված համայնքների քանակ (պարզ չէ)
- ե. Բնակչության ուսուցում (պարզ չէ)
- զ. ՌԲԱԱ- ի օգտագործման ծավալների ավելացում (ինչը չի նշանակում փայտանյութի օգտագործման ծավալների նվազեցում):

Խմբային վարժություն 3. Մասնավոր անտառային կազմակերպությունների հեռանկարներ (Կարեն Աղաբաբյան, Նաիրա Մանդալյան, Գագիկ Ամիրյան, Սամվել Գևորգյան, Արթուր Գևորգյան).

Երրորդ խումբը պետք է իրականացնեք SWOT վերլուծություն՝ անտառային մասնավոր հատվածի տեսանկյունից և մշակեր սահմանված առաջնայնություններն արտացոլող ցուցանիշներ:

3-րդ խմբի SWOT վերլուծության արդյունքում նշվեցին մասնավոր հատվածի կողմից ներդրումների պակասը (մասնավոր, սուբսիդիաներ, դրամաշնորհներ), բարձր ռիսկերը և բանկային վարկերի տոկոսադրույքները: Հիմնական ուժեղ կողմերն են՝ ռեկրեացիայի պոտենցիալը, որակավորված անձնակազմը, բիզնես պլանների և ՌԲԱԱ-ների առկայությունը: Հնարավորությունները ներառում են մասնավոր ներդրումների խթանումը, նորարարական տեխնոլոգիաների և տեղական մարդկային ռեսուրսների կիրառումը և փոքր ու միջին բիզնեսի զարգացման աջակցությունը:

Սպառնալիքները ներառում են՝ անկատար հարկային օրենսդրությունը և բնօգտագործման վճարների համակարգը, մարքեթինգի բացակայությունը, ստվերային տնտեսությունը, թույլ իրավակիրարկումը և ոչ կանոնավոր անտառկառավարումը:

Խումբը մշակեց ցուցանիշների հետևյալ թեմաները.

1. Արտադրանքի որակ և քանակ
2. Մեկ միավորի հաշվով անտառային ռեսուրսներ
3. Աշխատակիցների թիվ
4. Բարձր որակավորում ունեցող աշխատողների թիվ
5. Ռեկրեացայի հետ կապված գործունեություն, տեսակներ, քանակ և ծավալ
6. Ներդրումներ (մասնավոր, սուբսիդիաներ, դրամաշնորհներ)
7. Կենսաբազմազանության ցուցանիշային խմբեր:

Առաջարկությունները ներառում էին ներդրումային միջավայրի բարելավումը, կոռուպցիայի դեմ պայքարի միջոցառումները, ինչպես նաև բիզնես ռիսկերի կանխարգելումը, կենսաբազմազանության գույքագրումն ու մոնիտորինգը:

Խմբային վարժություն 4. Պետական անտառային տնտեսությունների /կառավարիչների համատեքստում/ առավելությունների, թերությունների և առաջարկությունների վերլուծությունը (Արմեն Ասրյան, Վահե Մարտիրոսյան, Ադամի Հարությունյան, Հովիկ Մայադյան)

Չորրորդ խմբի կողմից իրականացվեց պետական անտառկառավարողների տեսանկյունից առավելությունների, թերությունների և առաջարկությունների վերլուծություն և մշակվեցին համապատասխան ցուցանիշներ.

1. Անտառային մասնագետների ներգրավում - իրագործելիությունը կասկածելի է: Առաջարկվող փոփոխությունը կապված է ընդհանուր աշխատակիցների թվաքանակում անտառային մասնագետների քանակի ավելացման հետ
2. Կրթության կազմակերպումը հստակ չէ և պետք է լինի ավելի կոնկրետ
3. Անտառային ռեսուրսների դինամիկան պարզ չէ: Առաջարկվող փոփոխություններ - պետք է կատարվեն համաձայն անտառկառավարման պլանների
4. Վնասատուներից/հրդեհներից/հիվանդություններից վնասված տարածքներ - պետք է հստակեցվեն ըստ տոկոսի կամ հեկտարի
5. Անտառի տարբեր տեսակների (կազմի) միջև հավասարակշռություն - կախված է անտառի տիպից և տարածքից
6. Տեխնիկական բազա - կարևոր է անտառի կայուն կառավարման համար, սակայն այն պետք է ձևակերպվի որպես ցուցանիշ
7. Անտառի ստորին սահմանի տեղափոխում և տեսակային կազմի փոփոխություն - առաջարկվում է ներառել տեսակների դինամիկան
8. Տարեկան կտրվածքով գույքագրված տարածքը համապատասխանում է նորմային:

9. Անտառային մոնիտորինգի ազգային տեղեկատվական համակարգ - շատ կարևոր է որպեսզի ստանա հանրային հասանելիություն:

Խմբի կողմից առանձնացվեցին չորս տեսակի անտառներ, ներառյալ՝ հատուկ և պաշտպանական նշանակության, համայնքային և մասնավոր անտառները: Անտառկառավարման ուժեղության տեսանկյունից խումբը նշեց նախորդ համակարգի հաստատություններն ու փորձը, համագործակցությունը ՀԿ-ի հետ, երիտասարդության ներգրավվածության ամրապնդումը, ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրման պատրաստակամությունը, էկոտուրիզմի զարգացումը և այլն: Մասնավորապես, խումբը նշեց նաև երկարատև պլանավորման մշակույթի, անտառային ԲՀՊՏ-ների պլանավորման և գույքագրման բացակայությունը, կառավարման թերությունները, շահառուների հետ սերտ համագործակցության և թափանցիկության բացակայությունը, ժամանակակից տեխնոլոգիաների սահմանափակ օգտագործումը: Խումբն առաջարկեց բարելավել կրթական համակարգը, բարձրացնել հանրային իրազեկության մակարդակը, զարգացնել մասնագիտական կրթությունը, բարձրացնել համայնքի և մասնավոր հատվածի ներգրավվածությունը, ստեղծել անտառային քարտեզների ձևաչափեր և ստանդարտներ, թարմացնել ԱԿՊ- ները: Որպես ցուցանիշ առաջարկվեց հետևյալը. Քարտեզագրված և գույքագրված անտառային տարածքներ, ըստ տեսակների ու ռեգիոնների օրգանական ածխածնի ընդունված հաշվեկշիռ, կենսաբազմազանության ինդիկատորային խմբեր, անտառային տեղեկատվական համակարգերի առցանց հասանելիություն, վնասատուների, հիվանդությունների և անտառային հրդեհների դինամիկա, անտառային ոլորտում մասնագետների թվի ավելացում, անտառի ստորին սահմանի բարձրացում և տեսակային կազմի փոփոխություն, նյութական բազայի թարմացում և այլն:

Զեկուցումների ավարտից հետո, մշակված ցուցանիշների վերաբերյալ կարծիքներ ստանալու նպատակով ակվարիումային մեթոդով հարց ու պատասխան կազմակերպվեց: Քննարկումների ժամանակ խմբերը նշեցին Հայաստանի համար իրենց կողմից առանձնացված առաջնահերթությունները: Այնուհետև հանդիպման բոլոր մասնակիցները գնահատեցին առաջարկվող ցուցանիշները՝ ըստ առաջնահերթության և լսարանի վերանայված ձևակերպման:

Համապատասխան ազգային առաջնահերթությունները լավագույնս ընտրելու նպատակով միջազգային և տարածաշրջանային չափորոշիչների ու ցուցանիշների վերանայում՝ «Վերևից ներքև գործընթաց» վարժություն

Մեթոդի նպատակն է ուսումնասիրել արդեն մշակված միջազգային ցուցանիշները և դրանք համապատասխանեցնել երկրի գերակայություններին: Այդ նպատակով հանդիպման մասնակիցներին ներկայացվեցին անտառկառավարման ուղեցույցներ և տարբեր երկրներում մշակված ցուցանիշներ, որոնց հիման վրա կարող են մշակվել Հայաստանի համար համապատասխան ցուցանիշները:

«Վերևից ներքև» գործընթացը ենթադրում է միջազգային Յ&Չ ադապտացում: Այն նկարագրում է միջազգային (կամ տարածաշրջանային) Յ&Չ գնահատումը և դրանց

հարմարեցումը ազգային համատեքստին: Դա նշանակում է դիտարկել բնօրինակ Ց&Չ-ները և որոշել դրանց կիրարկելիությունը հայաստանյան պայմանների համար՝ անհրաժեշտության դեպքում փոփոխելով դրանք:

3.3 Մեմինարի 3-րդ օր, 15-ը սեպտեմբերի 2017թ. – Ազգային Ց&Չ մշակում

2-րդ օրվա նյութերի ամփոփում (Կարեն Աղաբաբյան) - Վարդան Մելիքյանի զեկույցում շեշտադրվեց հետևյալը.

1. Մեթոդաբանություն - հանդիսատեսի արձագանքը՝ այն հաջող է և ինֆորմատիվ
2. Մասնակցային մոտեցումը կարևոր է և արդյունավետ խնդրի կառավարման տեսանկյունից
3. Շատ կարևոր է պահպանել տեխնոլոգիական լուծումների և մասնակցային մոտեցման միջև հավասարակշռությունը:

Ներքևից վերև/վերևից ներքև գործընթացի արտացոլում՝ Հայաստանում Ց&Չ մշակման գործընթացի համար քաղված դասեր և առաջարկություններ

Նախորդ օրվա արդյունքների ամփոփումից հետո Վարդան Մելիքյանը ներկայացրեց նախորդ օրվա գնահատականները, ըստ որոնց՝ անտառի կայուն կառավարման երեք առաջնահերթ շարժիչ գործոններն են.

1. Բարձր որակավորում ունեցող անձնակազմը,
2. Բոլոր անտառապատ տարածքների քարտեզագրումը և գույքագրումը,
3. Անտառկառավարման պլանների առկայությունը:

Բոլոր ցուցանիշների անհատական գնահատում

Կոնսալիդացված ցուցանիշներ	Այս ցուցանիշի համապատասխանությունը/անհրաժեշտությունը և	Կոլեկտիվ առաջնահերթություն
Բարձր որակավորում ունեցող անձնակազմ	137	1
Բոլոր անտառապատ տարածքների քարտեզագրում և գույքագրում	119	2
Անտառկառավարման պլանների	116	3
Օրգանական ածխածնի հաշվեկշիռ՝ ըստ անտառային տեսակների և շրջանների	116	4
Դասընթացներ	113	5
Ներդրումներ	112	6
ՈԲԱԱ ավելացում	106	7

Կենսաբազմազանության ցուցանիշային խմբեր	104	8
Անտառային տեղեկատվական համակարգի առցանց հասանելիություն	104	9
Ռեկրեացիա և դրա ծավալներ	103	10
Անտառների կառավարման մեջ ներգրավված համայնքների քանակ	100	11
Վնասատուների, հիվանդությունների և անտառային հրդեհների դինամիկա ու առանձնահատկություններ	98	12
Աղքատության կրճատում	97	13
Արտադրանքի տեսակ և քանակ	91	14
Միջին մակարդակի անտառային կրթության կազմակերպում	89	15
Անտառային ոլորտում ներգրավված անտառային մասնագետների քանակի ավելացում	83	16
Անտառի ստորին շերտի բարձրացում և տեսակափոխություն	83	17
Աշխատատեղերի քանակ	80	18
Անտառային ռեսուրսների բաղադրիչի	78	19
Նյութատեխնիկական բազայի թարմացում	76	20
Անտառային տարածքային միավորի վրա առկա ռեսուրսներ	68	21

Խմբային աշխատանք ուղղված ինչպես ազգային Ց&Չ համար նախնական փաթեթի մշակմանը, այնպես էլ՝ Հայաստանի համար Ց&Չ հետագա զարգացման, փորձարկման և ընտրության գործընթացի քայլերին ու մեթոդներին

Հանդիպման մասնակիցները կրկին բաժանվեցին չորս խմբերի, որպեսզի մշակեն նոր ցուցանիշներ հաշվի առնելով 2-րդ օրվա շրջանակներում սահմանված առաջնահերթությունները՝ խաչաձև համադրելով դրանք միջազգային ցուցանիշների հետ:

1. Անտառ և էկոլոգիա
2. Սոցիալ-տնտեսական օգուտներ
3. Միջոլորտային իրավական, քաղաքական և ինստիտուցիոնալ շրջանակ:

4-րդ խումբն աշխատեց Հայաստանում կայուն անտառկառավարման համար Ց&Չ մշակման գործընթացի ծրագրի վերանայման և կատարելագործման վրա:

1-ին խումբ - Անտառ և էկոլոգիա. Անդամներ՝ Էվելին Քեմբեր, Վահե Մարտիրոսյան, Ալլա Ալեքսանյան, Նաիրա Մանդալյան, Հովիկ Սայադյան: (Ներկայացվեց Հովիկ Սայադյանի կողմից)

Խմբի խնդիրն էր մշակել Հայաստանի համար համապատասխան ցուցանիշներ (հիմնվելով տարածաշրջանային չափանիշների և ցուցանիշների խմբերի վրա), ճշտել տեղեկատվության աղբյուրները և տեղեկատվության մատչելիության մակարդակը:

Քննարկված Ցուցանիշներ՝ անտառածածկ, կենսաբազմազանություն, անտառի առողջություն և պաշտպանական ֆունկցիաներ: Առաջին ցուցանիշի համար (անտառածածկ) խումբը մշակեց 11 ցուցիչ, որոնք, ըստ սեմինարի մասնակիցների շատ էին, սակայն Ռուբեն Պետրոսյանի կարծիքով՝ պահպանվող անտառների համար (Բնապահպանության նախարարության ենթակայության տակ գտնվող) ցուցանիշներ չէին մշակվել: Կենսաբազմազանության համար առաջարկվող ցուցանիշները մոտ 10-ն էին՝ ընդգծելով տեսակների բազմազանությունը և Բարձր բնապահպանական նշանակության անտառների հայեցակարգի կիրառումը:

Հնչեց քննադատություն, որ «Տեսակների բազմազանությունը» չի կարող չափվել որպես ցուցանիշ: Որպես կենսաբազմազանության պոտենցիալ սպառնալիք ներկայացվեց անտառների մասնատումը: Անտառային առողջությանը վերաբերող մոտ 6 ցուցանիշներ առաջարկվեցին, որոնցից ամենակարևորը՝ կլիմայի փոփոխության և անտառային հրդեհների նկատմամբ անտառի կայունությունն էր: Անտառների պաշտպանական գործառույթների առումով կարևորվեցին անտառապաշտպանության շուրջ 5 ցուցանիշներ, ընդգծվեցին անտառներում ջրային ռեսուրսների պահպանության և ջրհավաքների կառավարման խնդիրները:

Խմբի կողմից նշված ցուցանիշները ներառում են անտառածածկ տարածքների փոփոխությունը, անտառային արտադրողականությունը և պաշարները, ածխածնի հաշվեկշիռը, բնական և արհեստական անտառները, էնդեմիկ տեսակները, անտառային վնասատուները, հիվանդությունները և հրդեհները, կլիմայի փոփոխության դեմ պայքարի նպատակով անտառային տարածքների ցանկապատումը, անտառապատման պլանները և այլն: Ռուբեն Պետրոսյանը նկատեց, որ կառավարման պլանների առկայության մասին նշելով, պետք է նշել, որ կառավարման պլաններ են մշակվել նաև հատուկ պահպանվող տարածքների համար, ինչպես նաև, որ որպես կենսաբազմազանության մասին տեղեկատվություն տրամադրող մարմին պետք է նշվի «Բնապահպանական մոնիտորինգի և տեղեկատվական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը:

Խմբի կողմից կարևորվեց անտառների մասնատումը, քանի որ այն խանգարում է կենդանիների ազատ տեղաշարժին:

1-ին խումբ : Անտառ և Էկոլոգիա – արդյունքներ

Ա. Թեմատիկ տարր	Բ. Ցուցանիշներ	Գ. Ստուգման/ չափման միջոցներ	Դ. Իրագործելիության վերաբերյալ դրական ենթադրություն
-----------------	----------------	------------------------------	---

1. Անտառային տարածք	1.1. Անտառային և այլ անտառածածկ տարածքներ	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ	90%
	1.2. Անտառածածկ տարածք՝ ըստ համապարփակ ԿՊ-ների	Անտառային մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ	
	1.3. Պաշտպանական, հատուկ և արտադրական նշանակության անտառներ		
	1.4 Անտառային տարածքի պատճառաբանված ավելացում կամ նվազում,	10 տարվա կտրվածքով մշակված ԿՊ-ներ,	
	1.5 Ըստ անտառային տիպերի և անտառանյութի մատակարարման հնարավորության դասակարգված անտառ և այլ անտառածածկ տարածքներ, ինչպես նաև անտառի և այլ անտառածածկ տարածքների մասնաբաժինը ընդհանուր ցամաքային տարածքում	Անտառային ռեսուրսների հաշվարկ՝ յուրաքանչյուր 5 տարվա համար	
	1.5. Անտառի սեփականություն կամ տիրապետում, սեփականության յուրաքանչյուր կատեգորիային պատկանող անտառային տարածք		
	1.6. Անտառպետություններում և անտառտնտեսություններում սաղարթավոր անտառի տարածքը (տոկոս)		
	1.7. Անտառում և այլ անտառածածկ տարածքներում առկա պաշար և դրա միտումներ		
	1.8. Անտառային պաշարի կազմ		
	1.9. Անտառի և այլ անտառածածկ տարածքների բաշխվածությունն ըստ տարիքային կառուցվածքի/ կամ տրամագծի		
	1.10. Անտառային էկոհամակարգերի միջոցով կլանված ածխածնի		

	<p>պահպանում, ըստ անտառի տիպի և տարիքային դասերի</p> <p>1.11. Անտառի կողմից կլանված ածխածնի հաշվեկշիռ և դրա փոփոխություն՝ ըստ անտառային տիպերի</p>		
2. Կենսաբազմազանություն	<p>2.1. Ըստ ծառատեսակների քանակի դասակարգված անտառային տարածք</p> <p>2.2. Բարձր բնապահպանական նշանակության անտառների տարածք</p> <p>2.3. Տեսակների բազմազանություն</p> <p>2.3. Անտառներում բնական և արհեստական վերականգնման ծավալ</p> <p>2.4. Էնդեմիկ տեսակների քանակ (տոկոս)</p> <p>2.5. Ըստ ԲՊՄՄ կարմիր ցուցակի կատեգորիաների դասակարգված վտանգված տեսակների քանակը անտառային տեսակների ընդհանուր թվաքանակի նկատմամբ</p> <p>2.6. Անտառի մասնատում (ֆրագմենտացիա)</p> <p>2.7. Պահպանվող տարածքներում անտառային տեսակների ներկայացվածություն (ծավալ)</p> <p>2.8. Անտառային տարածքը պահպանվող տարածքներում</p> <p>2.9. Բուֆերային գոտու կառավարում և պահպանվող անտառային տարածքների կապ</p>	<p>«Հայանտառ» ՊՈԱԿ</p> <p>Անտառային մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ</p> <p>Կենսառեսուրսների կառավարման գործակալություն (ԿԿԳ)</p> <p>ՀՀ ԳԱԱ բուսաբանության ինստիտուտ</p> <p>ՀՀ ԳԱԱ կենդանաբանության ինստիտուտ</p> <p>10 տարվա կտրվածքով մշակված ԿՊ-ներ, Անտառային ռեսուրսների հաշվարկ՝ յուրաքանչյուր 5 տարվա համար</p>	85%
3. Անտառային առողջություն	<p>3.1. Անտառային և այլ անտառածածկ տարածքներում ըստ հողի</p>	<p>«Հայանտառ» ՊՈԱԿ</p> <p>Անտառային</p>	75%

	<p>հիմնական տեսակների առկա հողի քիմիական հատկանիշները (pH, ԿՓՀ, օրգանական ածխածին, հագեցածությունը հիմքերով)՝ կապված թթվայնության և էվտրոֆացման հետ</p> <p>3.2. Միջատների, վնասատուների, հիվանդությունների, անտառանյութի մթերման արդյունքում վնասված անտառներ (անտառային առողջություն և դիմակայման ներուժ)</p> <p>3.3. Անմիջականորեն մարդկային գործունեության արդյունքում առաջացած սպառնալիքներ</p> <p>3.4. Անտառային էկոհամակարգի դեգրադացիա</p> <p>3.5. Անտառվերականգնում և անտառապատում</p> <p>3.6. Անտառի կայունություն և կլիմայի փոփոխության նկատմամբ հարմարվողականություն</p>	<p>մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ</p> <p>ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտ</p> <p>ՀՀ ԳԱԱ կենդանաբանության ինստիտուտ Արտակարգ իրավիճակների նախարարություն</p> <p>Հայաստանի ծառատունկ ծրագիր</p>	
4. Պաշտպանական ֆունկցիաներ	<p>5.1. Հողի էրոզիայի կանխարգելման, ջրային ռեսուրսների պահպանման, այլ պաշտպանական ֆունկցիաների և բնական աղետներից ենթակառուցվածքների ու պահպանվող բնական ռեսուրսների պահպանման նպատակով նախատեսված անտառային և այլ անտառածածկ տարածքներ</p> <p>5.2. Հողա և ջրապաշտպան անտառներ (տոկոսն ընդհանուր անտառածածկում)</p> <p>5.3. Ջրի կուտակման համար պաշտպանիչ անտառներ</p>	<p>«Հայանտառ» ՊՈԱԿ</p> <p>Անտառային մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ</p> <p>ՀՀ ԳԱԱ կենդանաբանության ինստիտուտ</p>	75%

5.4. Անտառածածկը ջրհավաք
ավազանում

2-րդ խումբ - Սոցիալ-տնտեսական օգուտներ: Անդամներ՝ Վլադիկ Մարտիրոսյան, Գագիկ Ամիրջյան, Արմեն Ասրյան, Աղավնի Հարությունյան (ներկայացվեց Արմեն Ասրյանի կողմից)

Տնտեսական տեսանկյունից խմբի կողմից ընդգծվեցին արտադրողականության ցուցանիշը, անտառային կազմակերպությունների մաքուր եկամուտը, անտառից կախված համայնքների կայունությունը, փայտե արտադրանքի օգտագործումը, ներմուծումը և արտահանումը և այլն:

Խմբի կողմից քննարկվեցին փայտանյութի օգտագործման, ներկրման և արտահանման հարցերը, ինչպես նաև այն հարցը, թե արդյոք արտահանումը կնպաստի անտառների կայուն կառավարմանը: Խորհուրդ տրվեց, որ երկրից փայտի արտահանումը պետք է արգելվի:

2-րդ խումբ. Սոցիալ-տնտեսական ցուցանիշներ - արդյունքներ

Ա. Թեմատիկ տարր	Բ. Ցուցանիշներ	Գ. Ստուգման/ չափման միջոցներ	Դ. Իրագործելության վերաբերյալ դրական ենթադրություն
6.1 ԱՃ	6.1.1 Արտադրողականության ինդեքս	Հաշվետվություններ, ԱԿՊ-ներ, մոնիտորինգ	100%
6.2 ԱՌԵՎՏՈՒՐ	6.3.1 Փայտյա արտադրատեսակների արտադրություն, սպառում, ներմուծում և արտահանում	Ֆինանսական հաշվետվություններ	100%
6.3 ԵԿԱՄՈՒՏ	6.4.2 Անտառտնտեսությունների զուտ եկամուտ	Ֆինանսական հաշվետվություններ	100%
6.4 ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ	6.5.1 Անտառային ոլորտում և անտառտնտեսություններում հանրային և մասնավոր	Բյուջե, մասնավոր ներդրումներ (պայմանագրեր, հաշվետվություններ)	100%

	ներդրումներ		
6.5 ԶԲԱՂՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	6.6.1 Անտառային սեկտորում աշխատող աշխատուժի թվաքանակը և ծախսված աշխատաժամերը՝ ըստ գենդերային և տարիքային խմբերի, կրթության և աշխատանքային բնութագրերի	Համապատասխան հաշվետվություններ/ փաստաթղթեր	100%
	6.6.2 Անտառկառավարման և անտառային արդյունաբերության ոլորտում աշխատուժի կարողությունների զարգացում	Որակավորումներ: Դասընթացներ, որակավորված աշխատուժի հարաբերակցություն	100%
6.67 ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁ	6.7.1 Հիմնական (աշխատատեղերի) աշխատանքային խմբերի միջին եկամուտ	Ֆինանսական հաշվետվություններ	100%
6.7ԿԱՆՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	6.8.1 Անտառից կախված համայնքների կայունություն	Ֆինանսական հաշվետվություններ	100%
	6.8.2 Կենսաապահովման նպատակով օգտագործվող անտառների տարածք և տոկոս	Անտառային տոմս: Պայմանագիր	75%

6.8 ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ	6.9.1 Անտառային ուրրտում աշխատանքային վթարների և մասնագիտակա ն հիվանդությունն երի հաճախականութ յուն	Հաշվետվություններ, արձակուրդ հիվանդության պատճառով, գրանցված դժբախտ պատահարներ	100%
6.9 ՊԱՀԱՆՁԱՐԿ	6.10.1 Փայտից և փայտից ստացված արտադրանքի մեկ բաժնի սպառում	Վիճակագրական հաշվետվություններ	100%
	6.10.3 Ոչ բնափայտային անտառային արտադրանքի ընդհանուր սպառումը մեկ շնչի հաշվով	Վիճակագրական հաշվետվություններ	100%
6.10 ՌԵԿՐԵԱՑԻԱ	6.12.6 Հանրային հանգստի և զբոսաշրջության համար կառավարվող անտառների տարածքը և տոկոսը	Վիճակագրական հաշվետվություններ	100%
6.11 ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔՆԵՐ	6.14.5 Հատուկ մշակութային, հետազոտական կամ կրթական նպատակների համար պահպանվող անտառներ	Քարտեզներում ցուցադրված վայրեր՝ հիմնվելով դասակարգման/ հաշվետվությունների վրա	100%
6.12 ՏԵՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ	6.15.4 Անտառամերձ համայնքների կողմից	Կրթական և վերապատրաստման ծառայություններ մատուցողների և	100%

	ստացված կրթական և վերապատրաստման դասընթացներ	համայնքների կողմից ներկայացված հաշվետվություններ	
6.13 ՄԵՐՏԻՖԻԿԱՑՈՒՄ	6.17.3 Անտառկառավարման հավաստագրում՝ տեղական մակարդակում	Համապատասխան կազմակերպությունների կողմից ներկայացված հաշվետվություններ	100%

3-րդ խումբ: Միջուրտային իրավական, քաղաքական և ինստիտուցիոնալ շրջանակ, անդամներ՝ Արամ Գաբրիելյան, Կարեն Աղաբաբյան, Արամ Գյուլխասյան, Արուսյակ Միրադեղյան, Մերի Սահակյան (խմբի աշխատանքը ներկայացրեց Կարեն Աղաբաբյանը)

Երրորդ խումբը ներկայացրեց մի շարք ցուցանիշներ, ներառյալ՝ անտառի ազգային ծրագրի, անտառազիտության ոլորտի մասնագետների, անտառի կայուն կառավարմանն աջակցող նորմատիվ-իրավական ակտերի առկայությունը, ֆինանսավորման տեսակներն ու ծավալները, որոշումների կայացման գործընթացում հասարակության ներգրավվածությունը, նոր տեխնոլոգիաների առկայությունը, երկարամյա անտառկառավարման, անտառային ռեսուրսների գնահատման համակարգի առկայությունը և այլն: Չնայած ցուցանիշների վերաբերյալ կարծիքներն ընդհանուր առմամբ դրական են, բայց դրանք դեռ պետք է գտվեն և վերափոխվեն:

Խումբ 3 - Միջուրտային իրավական, քաղաքական և ինստիտուցիոնալ շրջանակ-արդյունքներ

Ա. Թեմատիկ տարր	Բ. Ցուցանիշներ	Գ. Ստուգման/չափման միջոցներ	Դ. Իրագործելության վերաբերյալ դրական ենթադրություն
7.1 ԱՆՏԱՌԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐ	7.1.1 Անտառի ազգային ծրագրեր և դրանց համարժեք փաստաթղթեր	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%
	7.1.2 Անտառների կայուն կառավարմանն օժանդակող ծրագրեր, ծառայություններ և այլ ռեսուրսներ	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%

**7.2 ԱՆՏԱՌՎԱՌԱՎ
ԱՐՄԱՆ ՊԼԱՆ**

7.1.3 Ազգային պլատֆորմ, շահագրգիռ կողմեր, անտառային հողերի մշտական օգտագործում և հաշվետվողականություն	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%
7.1.4 Անտառների կառավարման ինտեգրումը ազգային պլանավորման գործընթացում	Պաշտոնական տեղեկագիր	80%
7.2.1 Էկոլոգիական առարկաների հետ կապված անտառների կառավարման նոր և նորացված ստանդարտների և ուղեցույցների քանակ	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%
7.2.2 Անտառկառավարման պլան և մոնիտորինգի ծրագիր	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ	90%
7.2.3 Կառավարման և մոնիտորինգի պլանավորման մեխանիզմների առկայություն	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ, Անտառային մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ	90%
7.2.4 Անտառային կառավարման մարմիններում (ԱԿՄ-ներ) բազմամյա անտառկառավարման պլանների առկայություն	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ	90%
7.2.5 Մշտական անտառային ֆոնդի (PFE) և դրա 2030-2050 պահպանության համար երկարաժամկետ կանխատեսումներ, ռազմավարություններ և ծրագրեր	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%
Կազմակերպական կառուցվածքում որոշումների կայացման վրա ազդեցության ունեցող անտառային համապատասխան մասնագետների մասնաբաժին Կայուն անտառկառավարման համար արդյունավետ գործիքների առկայություն	Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն	90%
Կայուն անտառկառավարման արդյունավետ գործիքների առկայությունը	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ, Անտառային մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ	90%

7.3 ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ՇՐՋԱՆԱԿ	7.3.3 Անտառների կառավարման և դրանց արդյունավետության համար պատասխանատու հաստատությունների թիվ	Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն	90%
	Անտառների կառավարմանը և դրանց արդյունավետությանը աջակցող հաստատությունների թիվ	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%
7.4 ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ	7.3.4 Մասնագիտական կազմակերպություններում անտառկառավարման իրականացման և դրան օժանդակող մասնագիտական և տեխնիկական անձնակազմի առկայություն	Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն	90%
	7.4.1 Կայուն անտառկառավարմանն աջակցող օրենսդրություն և կանոնակարգեր	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%
	7.4.2 Միջազգային պարտավորությունների կատարման և հաշվետվողականության համակարգի առկայություն	ՀՀ ԲՆ	90%
	7.4.3 ՀՀ քաղաքացիների կողմից քաղաքական գործունեության և անտառների կայուն կառավարման ոլորտում կայացվող որոշումների գնահատում	Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն	90%
	7.4.5 Կայուն անտառկառավարման և հողօգտագործման ոլորտում օրենքների, նորմատիվ իրավական ակտերի և կառավարման կանոնների կատարման վերահսկում	Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն	90%
7.5 ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ	7.5.2 Տնտեսական և ֆինանսական հիմունքներ և գործիքներ	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%
	7.5.3 Կայուն անտառկառավարմանն ուղղված ազգային, ենթազգային և միջազգային հանրային և մասնավոր ֆինանսավորում	ՀՀ ՖՆ	90%
	7.5.4 Անտառկառավարման ծախսերի և օգուտների արդարացի բաշխման մեխանիզմներ	ՀՀ ՖՆ. ՀՀ ԲՆ	90%
	7.5.6 Հարկեր և այլ	ՀՀ ԲՆ	90%

	տնտեսական ռազմավարություններ, որոնք ազդում են անտառների կայուն կառավարման վրա		
	Բոլոր շահագրգիռ կողմերի համար արդյունավետ, համապարփակ, մատչելի, հուսալի, վերահսկվող պորտալ	Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն	90%
	Կայուն անտառկառավարման մոնիթորինգի, հաշվետվությունների և ստուգման (ՄՀՍ) համակարգի առկայություն	ՀՀ ԲՆ	90%
	Կայուն անտառկառավարման և հողօգտագործման ոլորտում մշակված, իրականացվող և փոխանցված տեխնոլոգիաների քանակ	ՀՀ ԲՆ, Գիտության պետական կոմիտե	90%
	Շահագրգիռ կողմերի միջև իրավասությունների բաշխման օրենսդրություն	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%
7.8 ՇԱՀԱՌՈՒՆԵՐԻ ՆԵՐԳՐԱՎՈՒՄ	7.8.2 Կայուն անտառկառավարման աջակցելու նպատակով գործընկերություններ (քանակ)	ՀՀ ԲՆ	90%
	ԿԱԿ ոլորտում քաղաքական, որոշումների կայացման, գործառնական կառավարման և տեղական ժողովրդի իրավունքների պաշտպանության գործընթացներում հասարակության ներգրավման ընթացակարգերի համապատասխանեցում	Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն	90%
	7.8.6 Մարդկանց ներգրավմամբ մշակված (ծրագրավորված), կառավարվող և իրականացվող անտառային տարածքի ծավալը (տոկոս)	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ, Անտառային մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ	90%
7.9 ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹ	7.9.1 Կայուն անտառկառավարման	Պաշտոնական տեղեկագիր	90%

	<p>աջակցող քաղաքականություններ</p>		
	<p>7.9.2 Անտառների կառավարման քաղաքականություն, օրենքներ և կանոններ</p>	<p>Պաշտոնական տեղեկագիր</p>	<p>90%</p>
	<p>7.9.5 անտառային ռեսուրսների պահպանմանն ու համաշխարհային ածխածնի շրջափոխում դրանց ներդրման պատշաճ չափի բարձրացմանն ուղղված քաղաքականություն, հաստատություններ և գործիքներ</p>	<p>Պաշտոնական տեղեկագիր</p>	<p>90%</p>
<p>7.10 ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ</p>	<p>7.10.1 Անտառների սահմանադրական իրավունքի համաձայն գույքի հարցերով օրենսդրության առկայություն</p>	<p>Պաշտոնական տեղեկագիր</p>	<p>90%</p>
<p>7.12 ԿՈՆՑԵՍԻԱՆԵՐ</p>	<p>Հողի և անտառային սեփականության վկայագրերի առկայություն</p>	<p>Կադաստր</p>	<p>90%</p>
	<p>7.12.1 Տեղական բնակչության ռոյալթիները (զիջումները) փայտի արտադրության ոլորտներում</p>	<p>ՀՀՖՆ, Հայաստանի ազգային վիճակագրական ծառայություն</p>	<p>90%</p>
	<p>Անտառային արտադրատեսակների գնահատման համակարգեր Անտառներ և տեսակային կազմ</p>	<p>«Հայանտառ» ՊՈԱԿ</p>	<p>90%</p>
	<p>Անտառների տարածքը և տեսակների կազմը</p>	<p>«Հայանտառ» ՊՈԱԿ, Անտառային մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ</p>	<p>90%</p>
	<p>Անտառների կառավարման արդյունքում կուտակված օրգանական ածխածնի քանակ</p>	<p>ՀՀ ԲՆ</p>	<p>90%</p>
<p>7.17 ԾՐԱԳՐԵՐ</p>	<p>7.17.1 Անտառային ծրագրեր</p>	<p>Գիտության պետական կոմիտե ՀՀ ԳԱ</p>	<p>90%</p>
	<p>7.17.2 Անտառհետազոտական ծրագրեր և անտառաձածկի տոկոս</p>	<p>Գիտության պետական կոմիտե</p>	<p>90%</p>

7.20 ՆՈՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐ	7.17.3 Ռեգիոնալ հիմքերի և ջերմոցային գազերի գույքագրման վերաբերյալ երկամյա հաշվետվությունների առկայություն	ՀՀ ԳԱ ՀՀ ԲՆ	90%
	7.20.1 Կատարելագործված նոր տեխնոլոգիաների ընդլայնում և օգտագործում	ՀՀ ՖՆ, ՀՀ ԲՆ	90%
	7.20.2 Համապատասխան տեխնոլոգիաների (էկոլոգիապես մաքուր) փոխանցում և օգտագործում	ՀՀՖՆ, ՀՀ ԲՆ	90%

Ց&Չ նախնական շրջանակի և գործընթացի ներկայացում համապատասխանության, իրագործելիության և այլ չափանիշների նկատմամբ գործընկերային վերանայման նպատակով (ինդիկատորները ներայացվեցին Հովիկ Սայադյանի կողմից):

Առաջին խմբի աշխատանքների գնահատման ժյուրիի անդամներն էին՝ Սիրանուշ Գալստյանը, Թերեզա Լոեֆֆերը, Վլադիկ Մարտիրոսյանը և Կարեն Աղաբաբյանը:

Երկրորդ խմբի կողմից մշակված ցուցանիշները ներկայացրեց Արմեն Ասրյանը: Երկրորդ խմբի աշխատանքների գնահատման ժյուրիի անդամներն էին՝ Արամ Գաբրիելյանը, Ալլա Ալեքսանյանը, Մատի Վալգեպան և Կարինե Գրիգորյանը:

Երրորդ խմբի կողմից մշակված ցուցանիշները ներկայացրեց Կարեն Աղաբաբյանը: Երրորդ խմբի աշխատանքների գնահատման ժյուրիի անդամներն էին՝ Ռուբեն Պետրոսյանը, Բիրգիտ Ալթմանը, Մատի Վալգեպան և Ալիսյա Կասպրժակը:

Գնահատման չափանիշներն էին՝

1. Ց&Չ համապատասխանությունը ազգային համատեքստին և շահագրգիռ կողմերի գերակայություններին
2. Ց&Չ ամբողջականություն, տրամաբանություն և համահունչություն սկզբունքներին/նպատակներին՝ խուսափելով ցուցանիշների միջև համընկնումից
3. Ցուցանիշի հստակություն, ստուգման խիստ միջոցներ
4. Իրագործելիություն և ծախսարդյունավետություն:

Խմբային աշխատանքների գնահատում

No	Ց&Չ համապատասխանությունը ազգային համատեքստին և շահագրգիռ կողմերի գերակայություններին	Ց&Չ ամբողջականություն, տրամաբանություն և համահունչություն սկզբունքներին/նպատակներին՝ խուսափելով ցուցանիշների միջև համընկումից	Ցուցանիշի հստակություն, ստուգման խիստ միջոցներ	Իրագործելիություն և ծախսարդյունավետություն	Ընդհանուր գնահատական
Խումբ 1	8	10	7	5	30
Խումբ 2	8	8	7	8	31
Խումբ 3	9	7	7	7	30
Ընդամենը	25	25	21	20	

Ամփոփում և հաջորդ քայլեր (սահմանված կարիքներ և գործողություններ, սեմինարի գնահատում, փակման խոսք)

4-րդ աշխատանքային խմբի (անդամներ՝ Ռուբեն Պետրոսյան, Անդրանիկ Ղուլիջանյան, Արմեն Գևորգյան, Կարինե Գրիգորյան, Սիրանուշ Գալստյան) անդամները ներկայացրեցին Հայաստանում կայուն անտառկառավարման ազգային Ց&Չ մշակման ծրագրի նախագիծը (2017-2019թթ.):

Հայաստանում կայուն անտառկառավարման ազգային Ց&Չ մշակման գործընթացի ղեկավարման/ հեշտացման նպատակով պետք է ստեղծվի համակարգող թիմ, որի մեջ պետք է ներառվեն ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության, ՀՀ Բնապահպանության նախարարության և այլ համապատասխան նախարարությունների, պետական վիճակագրական ծառայության, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, հասարակական և միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ և այլ համապատասխան մասնագետներ: Համակարգող թիմի հանդիպումները պետք է կազմակերպվեն եռամսյակային կտրվածքով՝ քննարկելու կարգավիճակը և առաջիկա գործողությունները:

Հայաստանում 2017-2019թթ կտրվածքով կայուն անտառկառավարման ազգային Ց&Չ մշակման գործընթացի համար սույն ուսումնական սեմինարից հետո առաջարկվում է իրականացնել հետևյալ առանցքային քայլերը.

- սեմինարից և հետազոտություններից ստացված նախնական տվյալների վերլուծություն
- Տարածաշրջանային փորձի փոխանակման սեմինար (նախատեսվում է իրականացնել ՄԱԿ-ի ԵՏՀ ծրագրի աջակցությամբ, փետրվար 2018թ.)

- Ազգային և տեղական մակարդակներում (անտառապատ տարածքներ) նախնական ընտրված Ց&Չ վերաբերյալ շահագրգիռ կողմերի հետ խորհրդատվությունների կազմակերպում
- համապատասխան այլ երկրներ ուսումնական շրջագայությունների միջոցով լավագույն փորձի ուսումնասիրություն
- Ց&Չ վերանայում
- Ց&Չ ամփոփում և շահագրգիռ կողմերի հետ քննարկումներ (նախատեսվում է 2019 թ., մեթոդական աջակցությունը ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կողմից)
- Հանրային խորհրդակցությունների արդյունքների ամփոփում և հաջորդ քայլերի պլանավորում:

Այս սեմինարի ընթացքում օգտագործված մեթոդները և գործիքները համակարգող թիմի կողմից կօգտագործվեն վերոհիշյալ պլանավորված միջոցառումների իրականացման ժամանակ: Մշակված ազգային Ց&Չ նախագիծը շրջանառության մեջ կդրվի էլեկտրոնային փոստով և այլ կապի միջոցներով: Առաջարկվող որոշ գործողությունների համար նախատեսված ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ աջակցությունից բացի պահանջվելու է տեխնիկական ու ֆինանսական աջակցություն: Ազգային տեսանկյունից ընդունելի և կիրարկելի Ց&Չ-ներ ունենալու նպատակով նախապես ընտրված ազգային Ց&Չ հետագա կատարելագործման համար կառաջանա բարձրորակ տեխնիկական փորձաքննության (ազգային և միջազգային) անհրաժեշտություն: 2017-2019թթ. մանրամասն աշխատանքային ծրագիրը ներկայացված է ստորև բերված աղյուսակում:

Սեմինարի գնահատման շրջանակներում սեմինարի մասնակիցները լրացրեցին գնահատման թերթիկները:

Ենթյա հանդիպման արդյունքների ամփոփումից հետո ծրագրի ազգային համակարգող Ռուբեն Պետրոսյանը, ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ ՊԳԿ ներկայացուցիչներ Ալիսյա Կասպրժակը և Թերեզա Լոեֆֆերը շնորհակալություն հայտնեցին սեմինարի մասնակիցներին միջոցառման ժամանակ իրենց խանդավառության և եռանդուն աշխատանքի համար: Ընդգծվեց, որ հանդիպումը շատ օգտակար էր Ց&Չ միջազգային ստանդարտներին, Ց&Չ մշակման գործընթացին և օրինակներին, ինչպես նաև որոշումների կայացման բազմաշահառու մասնակցային գործընթացին ծանոթանալու տեսանկյունից: Այն հիմք է դրել Հայաստանում կայուն անտառկառավարմանը նպաստելու նպատակով ազգային Ց&Չ նախագծի հետագա զարգացման համար:

Ց&Չ կատարելագործման գործընթացի պլանավորման շրջանակը Հայաստանի համար

Ց&Չ մշակման փուլ	Գործողություններ և ակնկալվող արդյունքներ	Ով պետք է ընդգրկվի	Ժամկետ	Աջակցման կարիքներ
<p>1. Համակարգող թիմի (ՀԹ) ստեղծում և Ց&Չ կատարելագործման գործընթացի պլանավորում</p>	<p>1. Համակարգող թիմի ստեղծում</p>	<p>Պոտենցիալ անդամներ՝ ՀՀ Գյուղատնտեսության նախարարություն, ՀՀ Բնապահպանության նախարարություն, Հայանտառ, ՀԿ-ներ, ՄԱԶԾ, ՊԳԿ, GIZ, ՊԻԿՄ- ներ, ՄԱԿ-ի ԵՏՀ և այլն:</p>	<p>2017թ. Սեպտ.-նոյ.</p>	<p>-</p>
	<p>2. Որոշումների կայացման մասնակիցային մեթոդների վերաբերյալ ՀԹ ուսուցում (մշակված Ց&Չ վերաբերյալ տրամադրված ուսուցողական նյութեր, որոնք նախատեսված են Ց&Չ մշակման մեթոդների վերաբերյալ)</p>	<p>Դասընթացի մասնակիցներ</p>	<p>13-15-ը սեպտեմբերի, 2017թ.</p>	<p>Կազմակերպչական աջակցություն (տրամադրվել է)</p>
	<p>3. ՀԹ եռամսյակային հանդիպումներ</p>	<p>ՀԹ</p>	<p>2017 – 2019թթ.</p>	<p>Կազմակերպչական աջակցություն; ՀԹ աշխատանքների համակարգում</p>
<p>2. Տեղական, տարածաշրջանային և ազգային մակարդակներում</p>	<p>Ազգային մակարդակով ազգային շահագրգիռ կողմերի հանդիպման անցկացում</p>	<p>Հայանտառ, մարզպետարաններ, ՏԻՄ- եր, ՀԿ-ներ, գիտական և ուսումնական հաստատություններ, մասնավոր հատված</p>	<p>13-15-ը սեպտեմբերի, 2017թ.</p>	<p>ՄԱԿ-ի ԵՏՀ-ի կողմից մեթոդաբանական աջակցության տրամադրում</p>
<p>3. Նախնական տվյալների վերլուծություն</p>	<p>Ազգային շահագրգիռ կողմերի հանդիպման և գրասենյակային ուսումնասիրությունների ընթացքում ընտրված նախնական Ց&Չ վերլուծություն</p>	<p>Համակարգող թիմ, ազգային և միջազգային փորձագետներ</p>	<p>2017թ.Նոյ.- 2018թ. մարտ</p>	<p>ՄԱԿ-ի ԵՏՀ-ի կողմից մեթոդաբանական աջակցության տրամադրում, կազմակերպչական, տեխնիկական և</p>

Ց&Չ մշակման փուլ	Գործողություններ և ակնկալվող արդյունքներ	Ով պետք է ընդգրկվի	Ժամկետ	Աջակցման կարիքներ
				Ֆինանսական աջակցություն
4. Տարածաշրջանային փորձի փոխանակման սեմինար	Ծրագրի միջնաժամկետ արդյունքների քննարկում ՄԱԿ-ի ԵՏՀ-ի և մասնակից երկրների հետ (Վրաստանում)	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ, Հայաստան, Վրաստան, Ղազախստան, Ղրղզստան, Ուզբեկստան	2018թ. փետրվար	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ
5. Շահագրգիռ կողմերի հետ խորհրդակցություններ	Ազգային և տեղական մակարդակներում ընտրված նախնական Ց&Չ վերաբերյալ խորհրդակցությունների անցկացում	Հայանտառ, մարզպետարաններ, ՏԻՄ-ներ, ՀԿ-ներ, գիտական և ուսումնական հաստատություններ, մասնավոր հատված	2018թ. մարտ-նոյ	Մեթոդական, տեխնիկական և ֆինանսական աջակցություն
6. ԿԱԿ նպատակով Ց&Չ օգտագործման այլ երկրների լավագույն փորձի ուսումնասիրություն	Ուսումնական տուրեր դեպի Ց&Չ կիրառմամբ ԿԱԿ գործնական փորձ ունեցող երկրներ	Համակարգող թիմ, ազգային փորձագետներ	2018թ. հուն.-սեպ	Մեթոդական, տեխնիկական և ֆինանսական աջակցություն
7. ԿԱԿ Ց&Չ վերանայում	Ց&Չ վերանայում և թարմացում	Համակարգող թիմ, ազգային և միջազգային փորձագետներ	2018թ. նոյ-2019թ. մարտ	Մեթոդական, տեխնիկական և ֆինանսական աջակցություն
8. Ց&Չ ամփոփում և շահագրգիռ կողմերի հետ քննարկումներ	Ազգային և տեղական մակարդակներում վերանայված Ց&Չ վերաբերյալ հանրային լսումների անցկացում	Նախարարություններ, Հայանտառ, կրթական և գիտական ինստիտուտներ, հասարակական կազմակերպություններ, մասնավոր հատված, ՊԻԿՄ- ներ	2019 առաջին եռամսյակ	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ-ի կողմից մեթոդաբանական աջակցության տրամադրում Մեթոդական, տեխնիկական և ֆինանսական աջակցություն
9. Հաջորդ քայլերի ամփոփում և պլանավորում	1. Հանրային լսումների ամփոփում 2. Հաջորդ քայլերի պլանավորում	Համակարգող թիմ, ազգային փորձագետներ Համակարգող թիմ	2019 առաջին եռամսյակ 2019 առաջին	Տեխնիկական և ֆինանսական աջակցություն -

Ց&Չ մշակման փուլ	Գործողություններ և սկսնկավոր արդյունքներ	Ով պետք է ընդգրկվի	Ժամկետ	Աջակցման կարիքներ
			եռամսյակ	

Հավելված 1 - մասնակիցների ցանկ - «Հայաստանում կայուն անտառկառավարման չափանիշներ և ցուցանիշներ» Ազգային ուսումնական սեմինար, Սեպտեմբերի 13-15-ը, 2017թ. Հայաստան, Երևան

Ազգանուն	Անուն	Տիտղոս	Կազմակերպություն	Երկրներ	Հեռախոս	Էլ. հասցե
1. Աղաբաբյան	Կարեն	պրն	Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարան	Հայաստան	+374 91 20 77 51	karen@aua.am
2. Ալավերդյան	Արթուր	պրն	ՎԲՀ Հայաստան	Հայաստան	055 99 70 41	aalaverdyan@wwf.com
3. Ալեքսիձե	Գիգիա	պրն	Վրաստանի շրջակա միջավայրի և բնական պաշարների նախարարություն	Վրաստան		gigia.aleksidze@gmail.com
4. Ալեքսանյան	Ալլա	տիկ	Հայաստանի Ազգային ագրարային համալսարան	Հայաստան	+374 55 58 13 11	alla.alexanyan@gmail.com
5. Ալտմանն	Բիրգիտ	տիկ	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ անտառային տնտեսության և փայտանյութի բաժին	Ֆրանսիա		birgit.altmann@ՄԱԿ-ի ԵՏՀ.org
6. Ամիրյան	Գագիկ	պրն	«Հայկական կանաչ խաչ» ՀԿ	Հայաստան	+374 93 18 93 70	gagikamiryan@mail.ru
7. Ասրյան	Արմեն	պրն	Այերս զարգացման հիմնադրամ	Հայաստան	+374 94 09 19 45	info@airesvalley.com
8. Դանիելյան	Տատյանա	տիկ.	ՀՀ ԳԱԱ, Բուսաբանության ինստիտուտ	Հայաստան	+374 94 65 59 22	tatyana_danielyan@yahoo.com
9. Գաբրիելյան	Արամ	դոկտ	«Խազեր» ՀԿ	Հայաստան	+374 10 583932	aramgabrielyan@yahoo.com
10. Գալստյան	Սիրանուշ	տիկ	GIZ, ԿԻԿ ծրագիր	Հայաստան	+374 95 72 01 42	siranush.galstyan@giz.de
11. Գևորգյան	Արմեն	պրն	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ և ՄԱԿ-ի Զարգացման հիմնադրամի խորհրդատու ծրագրի	Հայաստան	+374 10 56 38 22	armen_gevorgyan@mail.ru
12. Գևորգյան	Արթուր	պրն	Անկախ փորձագետ	Հայաստան	+374 93 30-56-26	arturgv@yahoo.com
13. Գևորգյան	Հակոբ	պրն	«ԷկոԼուր» տեղեկատվական ՀԿ	Հայաստան	+37410 56 20 20	hakob.gevorgyan95@gmail.com
14. Գևորգյան	Սամվել	պրն	Տավուշի մարզպետարան	Հայաստան	+374 94 331140	tavush.bnapahpan@mta.gov.am
15. Դուլիջանյան	Անդրանիկ	դոկտ	ՀՀ բնապահպանության նախարարություն	Հայաստան	+374 1 563081	andranik.ghulijanyan@yahoo.com

16.	Գրիգորյան	Գարինե	տիկ	ՀՀ ԳՆ, Հայանտառ	Հայաստան	+374 (1) 526 367	moajuridical@yahoo.com,
17.	Գրիգորյան	Ոսկեհատ	պրն	ՀՀ բնապահպանության նախարարություն	Հայաստան	+374 11 818 521	voskehat.grigoryan@mnp.am
18.	Գյուլխասյան	Արամ	պրն	Անտառային պետական մոնիտորինգի կենտրոն, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	Հայաստան	+374 99 80 00 05	forestmonitor@mail.ru
19.	Հարությունյան	Աղավնի	տիկ	Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարան	Հայաստան	+374 60 61 26 91	a.harutyunyan@aua.am
20.	Հայրապետյան	Սերգեյ	պրն	Արտակարգ իրավիճակների նախարարություն	Հայաստան	+37460440312	
21.	Կասպրժակ	Ալիսյա	տիկ	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ անտառային տնտեսության և փայտանյութի բաժին	Շվեյցարիա	+41 22 917 1375	alicja.kacprzak@fao.org
22.	Կամբեր	Էվելին	տիկ	«Հակոբյան բնապահպանական կենտրոն» Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարան	Գերմանիա	+374 96 031 371	evelyn.kamber@aua.am
23.	Լոֆֆեր	Թերեզա	տիկ	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ անտառային տնտեսության և փայտանյութի բաժին	Շվեյցարիա	+41 22 917 4157	theresa.loeffler@ՄԱԿ-ի ԵՏՀ.org
24.	Մանդայան	Նաիրա	տիկ	ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն	Հայաստան	+374 11 56-46-72, +374 55 00 32 93	nairam67@gmail.com
25.	Մարտիրոսյան	Արմեն	պրն	Միավորված ազգերի զարգացման ծրագիր Հայաստան	Հայաստան	+374 91 43 63 16	armen.martirosyan@undp.org
26.	Մարտիրոսյան	Վահե	պրն	Հայաստանի Ծառատունկ Ծրագիր	Հայաստան	(+374 10) 44 74 01	vahe@Հայաստանտree.org
27.	Մարտիրոսյան	Վլադիկ	պրն	«Խուստուփ» ՀԿ	Հայաստան	+374 77 13 18 01	khustup@yahoo.com
28.	Մելիքյան	Վարդան	պրն	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ և ՄԱԿ-ի Զարգացման հիմնադրամի ծրագիր	Հայաստան	+37491213489	vardan.melikyan@gmail.com
29.	Պետրոսյան	Ռուբենա	պրն	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	Հայաստան	+37493188999	ruben.armforest@gmail.com
30.	Սահակյան	Արամ	պրն	ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն, անտառային տնտեսության բաժին	Հայաստան	+374 11 52 37 73	agro@minagro.am, aram-sahakyan-1984@mail.ru
31.	Սահակյան	Մերի	տիկ	ՄԱԿ/ՊԳԿ Հայաստան	Հայաստան	+374 91 29 96 69	meri.sahakyan@fao.org
32.	Սայադյան	Հովիկ	դոկտ	ՄԱԶԾ, Հայաստան	Հայաստան	(+374) 60 530000 (Ext. 160)	hovik.sayadyan@undp.org

33.	Սիրադեղյան	Արուսյակ	տիկ	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	Հայաստան	+3749 11 65 02 70	siradeghyanarusik@gmail.com
34.	Վալգեպեա	Մատի	պրն	Էստոնիայի շրջակա միջավայրի նախարարություն	Էստոնիա	+372 5 112 754	Mati.Valgepea@envir.ee, mati.valgepea@gmail.com
35.	Վարդանյան	Նազելի	դոկտ	Հայաստանի ծառատունկ ՀԿ	Հայաստան	+37493 414677	vnazeli@mail.ru, vnazeli@yahoo.com
36.	Չարաֆյան	Ինգա	տիկ	«ԷկոԼուր» տեղեկատվական ՀԿ	Հայաստան	+374 91921264	ingazarafyan@gmail.com

Հավելված 2: Մեմինարի օրակարգ, 13 - 15 սեպտեմբերի, 2017թ., Երևան

	Չորեքշաբթի, սեպտեմբերի 13	Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 14	Ուրբաթ, սեպտեմբերի 15
Ա ն ա վ ն յ ա ն ի ս տ	<p>Մասնակիցների գրանցում 8.30. <u>Մեմինարի մեկնարկ 9.00.</u></p> <p>I. Նախապատրաստական աշխատանքներ, նպատակներ, ԿԱԿ Ց&Չ նախադրյալներ և իրավիճակի ընդհանուր բնութագիր</p> <p>9.00 – 9.45</p> <p>Հյուրընկալող երկրի ներկայացուցիչ Ռուբեն Պետրոսյանի և ՄԱԿ-ի ԵՏՀ/ՊԳԿ ներկայացուցիչ Ալիսյա Կասպրժակի ողջույնի և բացման խոսք: ՄԱԿի ԵՏՀ/ ՊԳԿ ներկայացուցիչ Թերեզա Լոֆֆերի կողմից ծրագրի հակրիճ ներկայացում:</p> <p>9.45-10.30.</p> <p>Մասնակիցների ներկայացում, սեմինարի նպատակներ, բացահայտված կարիքների գնահատում և կանոններ ու նորմեր: Վերապատրաստման ուղեցույցների ներկայացում: Ձեկուցում՝ Վարդան Մելիքյան (համակարգող)</p>	<p><u>Մեմինարի մեկնարկ 9.00.</u> 9.00 - 9.15</p> <p>Նախորդ օրվա նյութերի կրկնություն</p> <p>Մասնակիցների Ձեկուցումների ներկայացում</p> <p>II. Ց&Չ գործնական հմտությունների զարգացում</p> <p>9.15-10.30</p> <p>Ց&Չ զարգացման գործընթացների սկզբունքներն ու պրակտիկան. Ձեկուցում</p> <p>Ազգային առաջնահերթությունների բացահայտման նպատակով շահագրգիռ կողմերի ներգրավում «Ներքնից վերև». Ձեկուցում և վարժություն</p>	<p><u>Մեմինարի մեկնարկ 9.00.</u> 9.00- 9.15</p> <p>Նախորդ օրվա նյութերի կրկնություն</p> <p>Մասնակիցների Ձեկուցումների ներկայացում</p> <p>III. Ազգային Ց&Չ մշակում</p> <p>9.15-10.30</p> <p>Ներքնից վերև/վերնից ներքև գործընթացի արտացոլում՝ Հայաստանում Ց&Չ մշակման գործընթացի համար քաղված դասեր և առաջարկություններ. Ձեկուցում և վարժություն</p> <p>Խմբային աշխատանք ուղղված ինչպես ազգային Ց&Չ համար նախնական փաթեթի մշակմանը, այնպես էլ՝ Հայաստանի համար Ց&Չ հետագա զարգացման, փորձարկման և ընտրության գործընթացի քայլերին ու մեթոդներին. Ձեկուցում և վարժություն</p>
	<p>Ընդմիջում 10.30-11.00</p>	<p>Ընդմիջում 10.30 -11.00</p>	<p>Ընդմիջում 10.30 – 11.00</p>
	<p>11.00-11.30</p> <p>ԿԱԿ նախադրյալների, սահմանումների, նպատակի, գործընթացների, օգուտների և մարտահրավերների ներկայացում. Ձեկուցում՝ Մատի Վալգեպետ, Հ&Պ</p> <p>11.30-12.00.</p> <p>Հայաստանի անտառային սեկտորի, անտառային տեղեկատվական համակարգերի, սվյալների մատչելիության և բացերի ներակայացում. զեկուցում՝ Ռուբեն Պետրոսյան, Հ&Պ</p>	<p>11.00-12.30</p> <p>Նիստ 2.2 Նախորդ նիստի ուշադրություն ուշադրություն դարձնելով չափանիշների ու ցուցանիշների հստակ սահմանման վրա</p>	<p>11.00 – 12.30</p> <p>Նիստ 3.2 նախորդ նիստի շարունակություն</p>
<p>Ճաշ 12.30 to 13.30</p>	<p>Ճաշ 12.30 – 13.30</p>	<p>Ճաշ 12.30-13.30</p>	

Վ ե ս օ ր վ ա Ն ի ս տ	<p>1.5 Վրաստանում ԿԱԿ Ց&Չ մշակման և կիրառման փորձ. Շշնորհանդես՝ Գիզիա Ալեքսիձե, Հ&Պ</p> <p>1.6. Հայաստանի անտառային ոլորտի խնդիրներ և կայուն անտառակառավարման հայեցակարգ. Ջեկուցում՝ Գագիկ Ամիրյանը, Հ&Պ</p>	<p>2.3 Համապատասխան ազգային առաջնահերթությունները լավագույնս ընտրելու նպատակով միջազգային և տարածաշրջանային չափորոշիչների ու ցուցանիշների վերանայում՝ «վերնից ներքև գործընթաց». Վարժություն</p>	<p>13.30 - 15.00</p> <p>3.3 Ց&Չ նախնական շրջանակի և աշխատանքային պլանների ներկայացում հավասարակիցների կողմից համապատասխանության, իրագործելիության և այլ չափանիշների նկատմամբ դրանց վերանայման նպատակով. Ջեկուցում և վարժություն</p>
	<p>Ընդմիջում 15.00- 15.30</p>	<p>Ընդմիջում 15.00-15.30</p>	<p>Ընդմիջում 15.00-15.30</p>
	<p>Էստոնիայում ազգային Ց&Չ մշակման փորձի ուսումնասիրություն. Ջեկուցում՝ Մատի Վալգեպեա, Հ&Պ</p> <p>Հայաստանում Ց&Չ կարիքների ու առաջնահերթությունների գնահատում. Վարժություն</p>	<p>Նիստ 2.3 Նախորդ նիստի շարունակություն</p>	<p>3.4 Գործընթացի առաջխաղացման նպատակով ազգային աշխատանքային խմբի հիմնում /վերանայում. Վարժություն</p> <p>IV. Ամփոփում և հաջորդ քայլեր</p>
	<p>Փակում 17.30</p>	<p>Փակում 17.30</p>	<p>Փակում 17.30</p>

Հավելված 3: «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ը (մասնաճյուղեր - անտառտնտեսություններ)

«Հայանտառ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը (ՊՈԱԿ) իր 19 մասնաճյուղերով (Անտառտնտեսություններ) պատասխանատու է պետական անտառների կառավարման ու կայուն անտառօգտագործման համար: «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի մասնաճյուղերը գտնվում են Հայաստանի տարբեր մարզերում: Մի քանի անտառտնտեսությունների կազմում առկա են 13 ԲՀՊՏ-ներ՝ անտառային արգելավայրեր (արգելավայրեր, ԲՊՄՄ 4-րդ կատեգորիա):

«Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի անտառտնտեսություններ

Անտառտնտեսություն	Ընդհանուր տարածք, հա	Անտառային ՊՏ-ներ (արգելավայրեր), հա
ՀՀ Լոռու մարզ	101,279,62	6,944
Գուգարք	16,213,62	1,000 (Կովկասյան մրտավարդ) 3,368 (Մարգահովիտ)
Դսեղ	15,330	
Ջիլիգա	15,292	
Լավվար	26,837	
Ստեփանավան	6,665	2,576 (Գյուլագարակ)
Տաշիր	6,860	
Եղեգնուտ	14,082	
Տավուշի մարզ	118,087	
Արծվաբերդ	42,837	
Իջևան		13,912 (Իջևան, Արջատիլենի, Գանձաքար-Վերին Աղդան)
	25,512	
Նոյեմբերյան	29,254	
Սևքար	20,484	
Սյունիքի մարզ	60,202,92	
Սյունիք	16,530	1,850 (Գորիս)
Կապան	38,253	
Միսիան	5,419.92	
Արագածոտնի մարզ	10,848	
Արագածոտն	10,848	
Շիրակի մարզ	4,737	
Գյումրին	4,737	
Վայոց ձորի մարզ	15,046,7	
Վայոց Ձոր		4,200 (Եղեգնաձոր) 6,139 (Հեր-հերի նոսրանտառ) 3,865 (Ջերմուկ)
	15,046.7	
Կոտայքի մարզ	23,213,87	
Հրազդան	23,213.87	14,488 (Արզական-Մեղրաձոր) 4 (Բանքսի սոճի)
Գեղարքունիքի մարզ	9,022	
Ճամբարակ	9,022	5,728 (Գետիկ)
Ընդհանուր «Հայանտառ» ՊՈԱԿ	342, 437,11	
Ընդհանուր անտառային պաշարներ		20,856